

— Χρήματα! χρήματα! τί συνέζη, Φρεδερίκος;  
— Ἀπλούστατον πράγμα, φίλοι μου. Ὅταν  
σὰς ἀφήκα προχθὲς τὸ ἐμπέρας, με εὐχρήνητε κλη-  
ρονομίαν.

— Καὶ τὴν ἔλαμες; ἠρώτησεν ὁ Λουδοβίκος. ὦ!  
τί τύχη!

— Ὅχι κληρονομίαν, ἀλλὰ κάτι τι ἄλλο πα-  
ρόμοιον. Ἐντάμωσα παλαιὸν τινα φίλον τῆς οἴου  
γενεῖας μου ὁ ὁποῖος με ὑπεστήριξε με τὰ σωστά  
του, καὶ αὐτὴν τὴν στιγμήν εἶμαι σύμβουλος καὶ  
ἐπιθεωρητὴς τῶν δημοσίων κτημάτων.

— Βρρρ, μπούμ! μπούμ! βρρρρ, μπούμ!  
ψιιι, ψιιι, μπούμ! ἀνέκραξεν εὐθὺς ὁ Λουδοβίκος  
μιμούμενος τὸν κρότον τῶν πυροτεχνημάτων καὶ  
τὸν ἦχον τῶν τυμπάνων. Σύμβουλε! σύμβουλε! ἔλα  
νὰ σὲ φιλήσω.

— Ναί, εἶμαι σύμβουλος, ἀλλὰ μαθητὴς πάν-  
τοτε εἰς τὴν καρδίαν! Ζήτω τὸ Πανεπιστήμιον.

— Ζήτω! ἐπανέλαβον πάντες χοροστατοῦντες.

— Οἱ δὲ ὑπηρέται τοῦ καφενεῖου, ἰδόντες τὰ  
χρήματα, ἐδιπλασίασαν τὴν δραστηριότητά των.  
Ἡ τράπεζα κατεκαλύφθη ἀπὸ φιαλᾶς ὡς ἐκ  
μαγείας, αἱ ὁποῖαι ὡς ἐκ μαγείας ἐπίσης ἐγένοντο  
ἄφαντοι.

— Πλὴν χρεωστῶ νὰ σὰς εἰπῶ, φίλοι μου, ὅτι  
καὶ τὰ μεγαλεῖα ἔχουν τοὺς κινδύνους των. Οὐδὲν  
καλὸν κακότητος ἀμικτὸν, ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι.

— Βέβαια! ἀνερώνηται ὁ Λουδοβίκος.

— Ὅστε ἔχω ἐχθρούς.

— Ἀδύνατον! τόσῳ καλῶς σύντροφος!

— Μάλιστα ἐχθρούς.

— Ἀδύνατον! τόσῳ καλῶς νέος.

— Γνωρίζω τινὲς οἱ ὁποῖοι καὶ μέσα εἰς ποτή-  
ριον νεροῦ με πνίγουν.

— Οἱ ἀχρεῖοι!

— Καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸ κατορθώσουν.

— Οἱ κακοῦργοι!

— Καὶ ἂν δὲν με ἰδῇτε καμμίαν ἡμέραν...

— Ὡ! ὦ!

— Θὰ μὲ ἐφάνευσαν τὴν παραμονήν.

— Νὰ ἰδοῦν τί θὰ τοὺς κάμωμεν!

Καὶ ἐστηκώθησαν ὅλοι, ὅσοι τοῦλάχιστον ἐδύναντο  
νὰ σταθῶσιν ὀρθοί.

— Εἰς σὰς λοιπὸν ἀφιερώνομαι, εἶπεν ὁ Φρεδε-  
ρίκος μετὰ σοβαρότητος, διὰ νὰ με ἐκδικήσετε.

— Καὶ εἰς πῦρ! καὶ εἰς ὕδωρ! ἐπανέλαβον ὅλοι  
μετ' ἀνεκφράστου ἐνθουσιασμοῦ.

— Κρασί! ἐκράξεν ὁ Φρεδερίκος καθήσας ἐκ νέου.  
Καὶ νέος στρατὸς φιαλῶν κατέκλυσε τὴν τράπεζαν.

(Ἐπεται συνέχεια.).

## ΕΞΗΚΟΝΤΑ ΕΤΗ

ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΜΕΣΟΝ ΑΙΩΝΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ  
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ.

ὑπὸ Κωνσταντίνου Παπαρρηγοπούλου.

(Συνέχεια. Ἰδε φυλλάδ. ΡΑ').

— ο —

### Γ.

Ἐν ἀρχῇ τοῦ 976 ἔτους, ὅτε ἀπέθανεν ὁ βασι-  
λεὺς Ἰωάννης, ἐκ τῶν δύο νομίμων διαδόχων τοῦ  
Μακεδονικοῦ οἴκου, ὁ μὲν Βασίλειος ἦτο ὀκτωκαι-  
δεκαῆτης, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος, πεντεκαίδεκα ἐτῶν.  
Ὁ Βασίλειος ἦτο λοιπὸν εἰς ἡλικίαν νὰ ἀναλάβῃ  
αὐτὸς τὴν κυβέρνησιν τῶν πραγμάτων· καὶ ὁμῶς  
δὲν ἀνέλαβεν αὐτήν. Ὁ πρόεδρος Βασίλειος, ὅς-  
τις, ἀφοῦ διετέλεσεν ἀλληλοδιαδόχως πρωθυπουρ-  
γὸς ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ καὶ Ἰωάννου τοῦ με-  
γάλου, συνετέλεσεν εἰς τὸν θάνατον ἀμφοτέρων τῶν  
ἀνδρῶν τούτων, ἀπεφάσισε νὰ σφετερισθῇ τὴν πρῶ-  
την ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀρχὴν, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὴν  
δευτέραν. Καὶ δὲν ἔλαβε μὲν τὸ ὄνομα αὐτὸ τῆς  
βασιλείας, ὡς ὁ Νικηφόρος καὶ ὁ Ἰωάννης, ἀλλήλως  
ὁμῶς μετήλθεν ἅπασαν αὐτῆς τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ ἐν-  
δεκα ἐνιαυτοῦς. — 987, ἀγωνισθεὶς νὰ φθείρῃ τοὺς  
νέους ἡγεμόνας διὰ πάσης ἡ'ονῆς καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ  
εἰς αὐτοὺς ἀποστροφὴν πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν, ἐπὶ τῇ  
ἐλπίδι τοῦ νὰ διακαινώσῃ τὸ κράτος του. Ὅτι ἐπέ-  
τυχε τοῦ σκοποῦ ἐπὶ τινα χρόνον, δὲν εἶναι ἄπο-  
ρον. Τὸ ἄπορον εἶναι πῶς ὁ εἰς τοῦλάχιστον τῶν δύο  
ἡγεμόνων, ὁ Βασίλειος, ἐξύπνησεν ἐπὶ τέλους ἀπὸ  
τοῦ ληϊάρχου εἰς ὃν ἐδυθίσθη ὑπὸ μακρᾶς ἀργίας  
καὶ ἀσωτίας· καὶ ἀποπέμψας τὸν ἄπιστον ὑπουργόν,  
καὶ ἀναλαβὼν αὐτὸς τὴν κυβέρνησιν τῶν πραγμά-  
των, ἐν μέσῳ περιστάσεων δυσχερεστάτων, ἀνεδει-  
χθῆ αἰφνῆς, ἐν διαστήματι ἐνιαυτῶν τεσσαράκοντα,  
ἀπὸ κωθροῦ καὶ ραθύμου, ἀνὴρ ῥέκτης καὶ δρα-  
στήριος, ἀπὸ ἀκολάστου καὶ ληλυδρίου, σώφρων καὶ  
γενναῖος, ἀπὸ δούλου ταπεινοῦ τῶν ἰδίων παθῶν,  
δεσπότης ἐπιτήδειος καὶ αὐτῶν τῶν ἀλλοτρίων, ἀπὸ  
μικρὰ καὶ εὐτελεῖ φρανοῦντος καὶ πρᾶκτοντος, με-  
γαλεπήδουλος καὶ μεγαλοουργός. Ἄν ὁ Βασίλειος ἀ-  
πέβληντο τριακοντούτης, ἤελε καταταχθῇ μεταξὺ  
τῶν ἀβλιωτέρων βασιλέων τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἐ-  
πειδὴ συνέπεσε ν' ἀποθάνῃ ἐξδομηκοντούτης, ἀπέβη  
εἰς τῶν μεγαλητέρων ἀνδρῶν τῆς ὅλης ἱστορίας.  
Τί ἐστὶ λοιπὸν δόξα; Καὶ εἶναι ἄρα γε τύχης ἀπλῆς  
ἔργον τὸ κάλλιστον ἐκεῖνο τῶν ἐπάβλων ὅσα ἡ βεῖα  
πρόνοια δύναται νὰ ἐπιδειψιλεύσῃ εἰς τὸν ἄνθρωπον  
ἐν τῷ βίῳ τούτῳ;

Τύχης ἀπλῆς, ὅχι φαίνεται ὁμῶς ὅτι, καθὼς  
πάντα τὰ ἀνθρώπινα, ἐξαρτᾶται καὶ ἡ δόξα ἐν μέ-  
ρει ἀπὸ τῆς τύχης· τὴν ἀλήθειαν ταύτην καθι-



στησιν ἀναμφισβήτητον ἡ ἱστορία τῶν δύο υἱῶν τοῦ Ῥωμανοῦ. Καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἀπέθανεν ἐβδωρηκοντούτης, ἀλλὰ οὐδέποτε κατώρθωσε νὰ ἀνγκυφῇ ἀπὸ τοῦ ἐκτεθηλυμένου βίου τῆς πρώτης νεότητος· ἐνῶ ὁ Βασίλειος μετέδωκε βίον. Ἡ τύχη ἐβουλήθητεν αὐτὸν κατὰ τοῦτο, ὅτι ἔδωκεν αὐτῷ καιρὸν νὰ ἀγωνισθῇ πρὸς τοὺς ὀλεθρίους πειρασμοὺς, τοὺς ἐπισκιάσαντας τὴν αὐγὴν τῆς ζωῆς του· ἀλλὰ ἐνίκησεν οὐχὶ ἐκ τύχης, ἐνίκητε, διότι ἡ φύσις κατέθεσεν εἰς τὴν καρδίαν του τὰ ἀνεξίτηλα σπέρματα τῆς φιλοτιμίας καὶ τῆς ἀρετῆς. Ἐὰν προέκειτο λοιπὸν νὰ ὀρίσωμεν· τί ἐστὶ δόξα; ἢ ἔλομεν εἰπεῖ, ὅτι εἶναι ὁ συνδυασμὸς τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῆς τύχης· ἡ τύχη μόνη δὲν ἀρκεῖ καὶ οὐδ' ἡ μεγαλοφυΐα μόνη ἀρεῖ, ἐκτὸς ἀν εἴπῃ τις, ὅτι ὁ Θεὸς ὁ ἐκλέξας ἅπαζ τὸ σκεῦος αὐτοῦ, δὲν ἐπιτρέπει ποτὲ νὰ ματαιωθῇ τὸ ἔργον του. Ὅπωςδὴποτε ὁμως ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὑπάρχουσιν ἄνδρες ἑξοχοὶ οἵς ἐδόθη εὐχερέστερον νὰ ἐκπληρώσωσι τὴν ἐντολὴν των, καὶ ἄλλοι τῶν ὁποίων τὸ στάδιον ἐστρώθη δι' ἀκανθῶν καὶ τριβόλων. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου λ. γ. θέλομεν ἱστορήσει τὰ μεγάλα τοῦ Βασιλείου ἔργα· θέλομεν ἰδεῖ αὐτὸν περιάγοντα τὰς τροπαιοῦχους σημαίας τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἐν μὲν τῇ Εὐρώπῃ ἀπὸ τοῦ Ἰστροῦ μέχρι τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἀπὸ τοῦ Εὐξείνου μέχρι τοῦ Ἀδρίου· ἐν δὲ τῇ Ἀσίᾳ ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου μέχρι τῆς Κασπίας καὶ ἀπὸ τοῦ Καυκάσου μέχρι τοῦ Σουεσσικοῦ ἰσθμοῦ· θέλομεν παρευρεθῇ εἰς τοὺς θριάμβους οὓς πανηγύρισεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ συναναβῇ μετ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, εἰς ἣν προσῆλθεν ἵνα προσφέρῃ τὰ τῆς νίκης εὐχαριστήρια, καὶ ἀναθήματα πολυτελῆ καὶ λαμπρὰ εἰς τὸν Θεὸν τὸν διαδεξάμενον τοὺς θεοὺς τῶν προπατόρων ἡμῶν θέλομεν ἱστορήσει ταῦτα πάντα ἀλλὰ· τίς θέλει διηγηθῇ τοὺς ἄθλους ὅσους κατέβαλεν ἡ μεγάλη ἐκείνη ψυχὴ ἵνα κατισχύσῃ τῶν παθῶν καὶ τῶν ἀμαρτημάτων τῆς νεότητος; τίς θέλει παραστήσῃ ἡμῖν τὸν κλονισμὸν τὸν ὁποῖον ἠτῆάνῃ βεβαίως, ὅτε κατὰ πρῶτον ἤκουσε φωνὴν τινα ἐνδόμυχον ὑποψιβυρίζουσαν αὐτῷ ὅτι ἐκλήθη εἰς βίον ἕτερον τοῦ ἀθλίου βίου ὃν διῆγεν; τίς θέλει παρευρεθῇ εἰς τὴν μακρὰν καὶ ἐναγώνιον πάλην, ἥτις ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης προσέκυψε μεταξὺ τῶν ἠθικῶν πόθων καὶ τῶν ὀλικῶν ἀπολαύσεων, καὶ θέλει διηγηθῇ ἡμῖν ἀνὰ μέσον ὁποίων καὶ ὁπόσων βασάνων καὶ καλιμβουλιῶν κατώρθωσε τελευταῖον ὁ ἀγαθὸς τοῦ Βασιλείου δαίμων νὰ διασπάσῃ τὸ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐπιπροσβῆσαν πυκνὸν νέφος καὶ νὰ ἀνατελῇ ἀκάλυπτος εἰς τὸν ὀρίζοντα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας; Ὑπάρχουσιν ἔρμ. ἄνδρες ἑξοχοὶ τοσοῦτω μᾶλλον θαυμαστότεροι ὅσῳ μᾶλλον δυσυπέροχτα ἦσαν τὰ προσκόμματα τὰ ὁποῖα ἠναγκάσθησαν νὰ ὑπερνικήσωσι· καὶ ὁ Βασίλειος ὁ Β'. ὁ Βουλγαροκτόνος ἦτο βεβαίως εἰς εἰ τῶν ἀνδρῶν τούτων. Ναὶ μὲν ἡ ἱστορία σιωπᾷ κατὰ δυστυχίαν συνήθως περὶ τῶν ἐσωτερικῶν τούτων ἀγώνων, περιοριζομένη εἰς τὰ ἐξωτερικὰ ἔργα

καὶ κατορθώματα· ἀλλὰ, διὰ τοῦτο καὶ μόνον ἢ ἢ ὅτι ὑποδεικνύει ἡμῖν τὴν εἰκόνα τῶν παραδόξων τούτων ἀντιθέσεων καὶ φαινομένων, αἰνίσσεται μὲν ἀρκούντως ὁποῖον μόχθων, οὐ μόνον πολιτικῶν, ἀλλὰ καὶ ἠθικῶν, εἶναι πολλάκις προῖν ἡ λεγομένη δόξα τοῦ κόσμου τούτου, παρέχει δὲ ἀφορμὴν ἀνεξάντλητον μελετημάτων καὶ σκέψεων· δεῖται, ἐπὶ τέλος, ἡ ἱστορία δὲν εἶναι μόνον ἡ πιστὴ εἰκὼν τῆς τύχης τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἡ ἀφευδестέρα διδάσκαλος τῶν μυστηρίων τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας.

Ἄμα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, ὁ πρόεδρος Βασίλειος, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἀσφαλέστερον τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν, ἐζήτησε συμμάχους, διότι ἤξευρεν ὅτι θέλει ἔχει ἀντίπαλους· ὁ πρῶτος σύμμαχος τὸν ὁποῖον παρέλαβεν ἦτο ἡ βασιλὶς Θεοφανῶ, εἰς τῆς ὁποίας τὴν ἀποπομπὴν ὡς οὐδεὶς ἄλλος εἶχε συντελέσει ἄλλοτε ὅτε ἐφοδεῖτο τὸν μετὰ τοῦ Ἰωάννου γάμον αὐτῆς· ἀλλ' ἤδη ἐνόμιζεν ὅτι δύναται νὰ πιστεύτῃ εἰς τὴν συνδρομὴν τῆς, διότι τὸ μὲν γῆρας τῆς γυναικὸς ἐκείνης προεφύλαττεν αὐτὴν ἀπὸ τοῦ κινδύνου παντὸς νέου ἔραστος, ἡ δὲ πείρα ἣν αὕτη εἶχε λάβει τῆς ἰσχύος τοῦ εὐνύχου, ὑπηγόρευεν αὐτῇ νὰ συμπράξῃ μᾶλλον μετὰ τοῦ παντοδυναμοῦ ὑπουργοῦ ἢ ν' ἀντιταχθῇ εἰς αὐτόν. Ἀρὰ γε ὁ πρόεδρος δὲν ἐλάνθασεν εἰς τοὺς ὑπολογισμοὺς αὐτοῦ; Ναὶ μὲν ἡ Θεοφανῶ δὲν ἀκούεται πλέον ἐκτοτε ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀλλ' ἡ ἀκοίμητος αὐτῇ; φιλοδοξία καὶ ἡ μητρικὴ στοργή· δὲν συνετέλεσαν ἄρα γε λεληθότως εἰς τὸ νὰ διχνοῖξωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ υἱοῦ τῆς; Ὁ εὐνύχος Βασίλειος προέβη καὶ εἰς ἐτέρας μεταβολὰς ἐπαγαγούσας ἀποτελέσματα γνωστότερα. Ὁ Βασίλειος ἐφοῖτο τὸν Σκληρὸν, τὸν στρατηγὸν ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον εἶδομεν νικηρορήσαντα περὶ Ἀδριανούπολιν κατὰ τῶν Ῥώσων καὶ συμμετασχόντα τῆς δόξης ὅλων τῶν μεγάλων τοῦ Ἰωάννου κατορθωμάτων. Ὁ Σκληρὸς εἶχε θραυεθῇ ὑπὸ τοῦ πρώην βασιλέως, λαβὼν τὸ δεύτερον τοῦ κράτους ἀξίωμα, διορισθεὶς δηλαδὴ στρατηγὸς τῶν ἀνατολικῶν· ὁ δὲ Βασίλειος ἀφῆρεσεν ἀπὸ αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα τοῦτο, καὶ, διορίσας αὐτόν εἰς τὴν δευτερεύουσαν τῆς Μεσοποταμίας στρατηγίαν, ἀνέβηκε τὴν στρατηγίαν τῶν ἀνατολικῶν εἰς τὸν Πέτρον Φωκᾶν, τὸν τρίτον τοῦ Λέαντος Κουροπαλάτου υἱόν, τοῦ ὁποῖου καὶ μόνου εἶχε φεισθῇ ἐπὶ τῆς γενικῆς τῶν Φωκάδων καταδρομῆς, ἣν ἐπεχείρησεν ἐν ἀρχῇ τῆς τοῦ Ἰωάννου βασιλείας.

Ὁ Σκληρὸς, ἀγανακτῆτας διὰ τὴν ἀδικίαν ταύτην, μεταβαίνει ἐν τάχει εἰς τὴν ἐπιτραπέϊαν αὐτῷ ἐπαρχίαν καὶ ὑψώνει τὴν σημαίαν τῆς στάσεως. Ὁ στρατὸς του, ὅστις τὸν ἐλάτρευεν, ἀνακηρύσσει αὐτὸν αὐτοκράτορα· οἱ Ἀραβες, οἵτινες ἦσαν πάντοτε πρόθυμοι νὰ ὑποθάλλωσι πᾶσαν τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους στάσιν, συμμαχοῦσι μετὰ τοῦ στρατηγοῦ ἐκείνου· πλεῖστοι ἐγκριτοὶ ἀξιωματικοί, δυσανασχετοῦντες κατὰ τῆς κυριαρχίας τοῦ εὐνύχου, αὐτομολοῦσι πρὸς τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ, καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων ὁ φρούραρχος Ἀντισοχείας· ὁ ἐν Ἀντιοχίᾳ



χεῖρα στόλος λαμβάνει ὁμοίως τὴν μερίδα αὐτοῦ. Ὁ δὲ Βασίλειος ἀνατίθῃ κατ' ἀρχὰς τὴν κατάλυσιν τῆς στάσεως εἰς τὸν Πέτρον Φωκά. ἄλλ' ὁ Πέτρος ἡττήθη. Διὰ τὴν θεραπείαν τὴν συμφορὰν ταύτην, ὁ πρωθυπουργὸς ἐπέμπει Λέοντα τὸν πρωτοβεστιάριον, δούε αὐτῷ σύμβουλον τὸν πατρίκιον Ἰωάννην, ἄνδρα διακεκριμένον περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν πραγμάτων· ἄλλ' ὁ Σκληρὸς κατατροπώνει καὶ τὸν νέον τοῦτον ἀντίπαλον εἰς μάχην φοινικὴν καθ' ἣν ἡγμάλωτεύθη μὲν ὁ Λέων, ἔπεσον δὲ ὁ τε Πέτρος Φωκάς, καὶ ὁ πατρίκιος Ἰωάννης, καὶ οἱ ἄριστοι τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ ἀξιωματικοί. Καὶ ὁ μὲν ναύαρχος τοῦ βασιλικοῦ στόλου Θεόδωρος Καραντηνὸς κατετρόπωσε τὴν ναυτικὴν τῶν στασιαστῶν δύναμιν περὶ Φωκαίαν· ὁ δὲ Μανουὴλ Κομνηνὸς, ἀπόγονος οἴκου περιφανοῦς καὶ πρόγονος ἔτι περιφανετέρου, ἀναγκαιτίζει ἐπὶ τινα χρόνον τὸν Σκληρὸν ἐν Νικαίᾳ· ἄλλὰ τελευταῖον ἀναγκάζεται νὰ ἐκχωρήσῃ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, ὁ δὲ Σκληρὸς προελαύνει ἤδη ἐπὶ τὸν Βόσπορον.

Ὁ εὐνοῦχος Βασίλειος τότε περιέστη εἰς τὸν ἐσχατον κίνδυνον. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πέτρου Φωκά καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ Λέοντος οὐδένα εἶχε ν' ἀντιτάξῃ κατὰ τοῦ σφετεριστοῦ τῆς βασιλείας στρατηγόν· αὐτὸς οὗτος ἠδύνατο νὰ ἐκστρατεύσῃ, διότι δὲν ἔττειρετο πολεμικῶν προτερημάτων· ἄλλὰ ἐθεώρει ἐπικίνδυνον νὰ μακρυνθῇ ἀπὸ τῆς πρωτευούσης, φοβούμενος μήπως, ἐνῶ ἦτο ἀγωνίζεται κατὰ τοὺς πολεμικοῦ ἐξωτερικοῦ, γίνῃ θύμα τῶν ἐν τῇ αὐτῇ ἀντιπάλων. Ἐν τῇ ἀμνηχανία ταύτῃ ἡ πολύτροπος ἐκείνη φύσις ἐνθυμῆθη τὸν Βάρδαν Φωκά. Ὁ Βάρδας Φωκάς ἦτο ἐχθρὸς τοῦ, διότι εἶχε καταπολεμήσῃ ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου· ἄλλ' ἦτο πρὸ πάντων ἐχθρὸς τοῦ Σκληροῦ, τοῦ καταβαλόντος ἐν ἔτει 971 τὴν στάσιν τοῦ. Ὅθεν ἀνακαλεῖται ἀπὸ τῆς ἐν Χίῳ ἐξορίας καὶ ἀντιτίθεται αὐτῷ ἡ ἀρχὴ γὰρ τοῦ στρατοῦ. Παράδοξος τότε συνέση τῆς τύχης παιδί· ὁ ἄλλοτε στασιαστὴς Φωκάς, ὁ ὑπὸ τοῦ Σκληροῦ καταβλήθει, ἐπεχείρησε νὰ καταβάλῃ τὸν Σκληρὸν, γενόμενον αὐτὸν στασιαστὴν καὶ δις μὲν ἡττᾶται, ἄλλὰ κατατροπώνει ἐπὶ τέλους ὁ Βάρδας τὸν Σκληρὸν καὶ ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ καταφύγῃ εἰς Βαγδάτιον, παρὰ τῷ Καλίφῃ.

Ἡ κατάλυσις τῆς στάσεως ταύτης ἐφαίνετο ἐξασφαλίσασα ἐπὶ πολὺν χρόνον τὸ κράτος τοῦ εὐνοῦχου· μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ βασιλεὺς Βασίλειος ἤρχισε νὰ δίδῃ σημεῖα ζωῆς καὶ ἐνεργείας. Ἐτι ἀπὸ τοῦ 981 ἔτους, ὅτε ἐγένετο ἡ ἐπανάστασις τῶν Βουλγάρων (περὶ ἧς πλείοντα κατωτέρω) ὁ νέος Βασίλειος ἀπήτησε νὰ ἐκστρατεύτῃ αὐτὸς προσωπῶς κατ' αὐτῶν καὶ δὲν ἐπέτυχε μὲν τὸ πρῶτον τοῦτο ἐπιχείρημα αὐτοῦ διὰ τὴν μοχθηρίαν ἐνός τῶν στρατηγῶν, ἄλλ' ἡ ἀξίωσις τοῦ νέου βασιλέως τοῦ ν' ἀναλάβῃ τελευταῖον αὐτὸς τὴν κυβερνήσιν τῶν πραγμάτων ἐνέβαλεν εἰς πλείστην ταραχὴν τὸν πρόεδρον. Καλύπτων τὴν φιλαρχίαν αὐτοῦ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀφοσιώσεως, δὲν ἔπαυσεν ἑκτοσε παριστῶν εἰς τὸν ἡγεμόνα, ὅτι δὲν συμφέρει εἰς τὸ

κράτος νὰ διακινδυνεύῃ ἐν πολέμοις ὁ ὑπέρτατος ἀρχὼν καὶ ὅτι ἐξευτελίζεται συγκυριακῶς εἰς τὰ καθ' ἑκάστα τῆς κυβερνήσεως. Ἀλλ' ὁ ἀφηνιάτσος λεοντίσκος ἐδυσφόρει ἤδη διὰ τὰς τοιαύτας θωπείας· ἡ χρυσὴ ἄλυσις ἣτις ἐκράτει τὸν Βασίλειον δέσμιο, ἤρχισε πρὸ καιροῦ νὰ φαίνεται αὐτῷ βαρεῖα, καὶ θραύτας αὐτὴν τελευταῖον ἐν ἔτει 887, ἀπέπεμψε τὸν πρωθυπουργόν. Ἐφείσθη δὲ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἐν μέρει καὶ αὐτῇ τῇ περιουσίᾳ, καὶ περὶ ἐκ καταχρήσεων τὸ πλεῖστον κατασκευασθείσης, διότι δὲν ἐδῆμευσεν εἰμὴ τοσοῦτον αὐτῆς μέρος ὅσον ἦτο ἀπαραίτητον διὰ νὰ ἀφαιρῇ ἀπὸ αὐτοῦ ὁ τρόπος τοῦ ν' ἀποβῇ ἐπικίνδυνος· ἄλλὰ ἐξέτασας ἐπιμελῶς ἀπάσας τὰς πράξεις τῆς πολυετοῦς κυβερνήσεώς του, ἡσύχασε σχεδὸν ἀπάσας.

Ἐμελλεν ὅμως ὁ νέος βασιλεὺς νὰ ἀπαντήσῃ καὶ ἑτερόν τι πρόσκομμα πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ καταβῇ ἀπερίσπαστος εἰς τὸ στάδιον, τὸ ὁποῖον ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐπέπρωτο νὰ διατρέξῃ. Οἱ μεγάλοι τοῦ κράτους στρατηγοὶ δὲν ἠδύναντο νὰ πεισθῶσιν, ὅτι ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου προέκυψε τελευταῖον βλαστὸς πρωριμένος νὰ ἀναβῇ εἰς ὕψος καὶ μέγεθος ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ὤφειλον νὰ κλίνωσι γόνυ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ἀξιώσεις καὶ φιλοδοξίαι· ἐνόμισαν, ὅτι ἡ πτώσις τοῦ προέδρου Βασιλείου ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα αὐλικῆς τινος ῥαδιουργίας, καὶ ὅτι ὁ νέος βασιλεὺς δὲν περιέμενεν εἰμὴ νὰ γνωρίσῃ τὸν ἰσχυρότερον μεταξὺ αὐτῶν ἵνα παραδώσῃ αὐτῷ τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν, ἣν ἀλληλοδιαδόχως διεζήγαγον ὁ Νικηφόρος, ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Βασίλειος. Ἐκ τῶν ἀνδρῶν τούτων ὁ ἐπιφανέστερος ἦτο ἡ δὲ ὁ Βάρδας Φωκάς, ὁ στρατηγὸς τῶν ἀνατολικῶν. Γαυριῶν ἐπὶ τῇ ἀρχαίᾳ αὐτοῦ εὐγενείᾳ καὶ τῷ προσφάτῳ κατὰ τοῦ Σκληροῦ κατορθώματι, δὲν ἠνείχετο νὰ βλέπῃ ἐαυτὸν παραγκωνιζόμενον μακρὰν τῆς πρωτευούσης, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ἐνόμιζεν ὅτι ὁ ἐπὶ 30 ὅλα ἔτη συνειθισας νὰ ἄγεται καὶ νὰ φέρεται ὑπὸ ἄλλων βασιλέων, καὶ πάλιν ὑπὸ ἄλλων ἤγετο καὶ ἐφέρετο. Πλείστοι ἄλλοι ἐγκριτοὶ ἄνδρες συνεμερίζοντο τὴν δυσμένειαν τοῦ Φωκά, καὶ ἰδίως ὁ περίτλεπτος τῶν Μελισσηνῶν οἶκος· ὥστε μετ' ὀλίγον, κατ' αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ἔτος καθ' ὃ καθιέρωσεν ὁ εὐνοῦχος Βασίλειος, τῷ 987, νέαν στάσιν ἐξερράγη ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ὁ Φωκάς ἀντιγόρευθη αὐτοκράτωρ, συγχρόνως δὲ σχεδὸν ὁ Σκληρὸς, προκύψας ἀπὸ τοῦ ἐν Βαγδατίῳ ἀσύλου τοῦ καὶ πιθανώτατα ὑπὸ τοῦ καλίφου ὑποστηριζόμενος, λαμβάνει αὖθις τὸ αὐτὸ ἀξίωμα. Οἱ δύο σφετερισταὶ τῆς ἀρχῆς, ἀντὶ νὰ πολεμήσωσι κατ' ἀλλήλων, συμφωνοῦσι νὰ συμπράξωσι καὶ, ὑπερισχύσαντες, νὰ διανείμωσι τὴν βασιλείαν. Ἀλλ' ἡ συμφωνία δὲν ἦτο εἰλικρινής· οἱ δύο ἐκεῖνοι φιλόδοξοι ἄνδρες ἐζήτουν νὰ ἐξαπατήσωσιν ὁ εἰς τὸν ἄλλον· ὁ δὲ Φωκάς, ἐπιτηδεύων ἀναδειχθεὶς, συλλαμβάνει μετ' οὐ πολὺ τὸν Σκληρὸν, γυμνώνει αὐτὸν τῶν βασιλικῶν παρατήρων, τὸν φυλακίζει ἐν Τροπαίῳ· καὶ, μέινας μόνος κύριος τῶν ἐν Ἀσίᾳ πραγμάτων, προελαύνει ἐν ἀρχῇ τοῦ 989, μετὰ στρατοῦ πολυαριθμοῦ, ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν.



Ὁ νέος βασιλεὺς δὲν εἶχε μείνει ἐν τούτοις ἀργός. Ἐνῶ καὶ ὅλον τὸ ἔτος 988 ἠγωνίσθη διὰ εἰρηνικῶν προτάσεων νὰ καταλύτῃ τὴν ὀλεθρίαν ταύτην στάσιν, παρεσκεύαζε συγχρόνως τὰς εὐρωπαϊκὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ζητήσας καὶ ἐξωτερικοὺς συμμάχους. Ὁ διάδοχος τοῦ λθιατοσλαύου ἠγεμὼν τῶν βώσων Βλαδίμιρος, καταβὰς εἰς Χερσὼνα, ἦλθεν εἰς λόγους μετ' αὐτοῦ περὶ τοῦ συνοικισμοῦ τοῦ μετὰ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Βασιλείου Ἀννας ὁ Βασίλειος, ὡς ἐληθείς ἐκ τούτου, ἐζήτησε καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ἀξιολόγους ἐπικουρίας. ὥστε, ἀφοῦ εἶδε ματαίωθεϊσας τὰς περὶ εἰρήνης προτάσεις του, εὐρέθη ἔτοιμος νὰ καταπολεμήτῃ τὴν στάσιν.

Ὁ Βάρδας διήγεσε τὸν στρατὸν αὐτοῦ εἰς δύο καὶ μίαν μὲν μοῖραν ἐπέτρεψεν εἰς τὸν πατρικίον Καλοκύρην Δελφινᾶν, μετὰ παραγγελίας νὰ στρατοπεδεύσῃ εἰς Χρυσόπολιν κατέναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως· τὴν δὲ ἄλλην ἠγαγεν αὐτὸς εἰς Ἀβυδὸν, ἀπειλὼν οὕτω τὰς δύο τῆς πρωτεύουσας θαλασσίας πόλεις, τὸν τε Ἑλλησπόντον, δηλαδὴ καὶ τὸν Βόσπορον. Ὁ νέος βασιλεὺς, ὅστις ἀπὸ τῆς μικρᾶς καταβλήψεως ἦν ὑπέροχη ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, περιῆλθεν εἰς δύο ἀντίθετα χαρακτῆρας ἀποτελέσματα, παραδόξως ἐν αὐτῷ καὶ ἅπαντα τὸν βίον τοῦ λοιποῦ συνδυασθέντα, τὸ ὀξέως ἐπιτιθεσθαι καὶ τὸ ὑπενδίδειν ἐπιτηδείως, ἐπεχείρησε κατ' ἀρχὴς νὰ ἀποσπάσῃ τὸν Καλοκύρην ἀπὸ τὸν Φωκᾶν μὴ καταρθώσας δὲ τοῦτο, διαπερᾶν ὑπὸς τὸν πορθμὸν, ἐπιπίπτει αἰφνιδίως εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν στασιαστῶν, κατατροπώνει αὐτὸ καὶ συλλαβὼν τὸν Καλοκύρην ἀπαγχονίζει αὐτὸν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ὅπου ἔστατο ἡ σκηνὴ του. Ἐπειτα δὲ πρέκειται ἐπὶ τὸν Φωκᾶν αὐτὸν, ὅστις ἐπολιόρκει τὴν Ἀβυδὸν, γενναίως ὑπερασπιζομένην ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Κυριακοῦ. Οἱ δύο στρατοὶ, ἀντιπαράταχθέντες, ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἐλθωσιν εἰς χεῖρας, ὅτε αἰφνης ὁ Φωκᾶς ἀπέθανεν ὑπὸ ἀποπληξίας. Ἡ χήρα τοῦ Φωκᾶ ᾔθελσε μὲν νὰ παρκαγάγῃ νέκ εἰς τὸν βασιλέα πράγματα, ἀπολύρουσα ἐκ τῆς ἐν Τροπαίῳ φυλακῇ αὐτοῦ τὸν Σκληρόν· καὶ τῶντι ἅπαντες οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Φωκᾶ, προσελθόντες, συνετάχθησαν ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Σκληροῦ, ὅστις ἠδύνατο οὕτω νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα· ἀλλ' οὗτος, ἀπειρηκὼς ἀπὸ τοσούτων τῆς τύχης τροπῶν, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ εὕρῃ, μετὰ βίαν πολυτάραχον, ἀνάπαυσίν τινα ἐν τῷ γῆρα, ἐζήτησε παρὰ τοῦ βασιλέως συγγνώμην διὰ τὰ προγεγενημένα. Ὁ δὲ ὑπέτρετο αὐτὴν προθύμως καὶ ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσιν, ἐπιτρέψας μὲν τῷ Σκληρῷ τὸ μετὰ τὸν βασιλέα μέγιστον ἐν τῇ αὐτῇ ἀξίωμα, τὸ τοῦ Κουροπαλάτου, πλείστην δ' ἐπιδείξας ἐπιείκειαν καὶ πρὸς ἅπαντας αὐτοῦ τοὺς ὀπαδοὺς· διότι ἡ πολύτροπος ἐκείνη φύσις ἐν καὶ μόνον εἶχεν ἀπαράτρεπτον καὶ ἱερὸν, τὴν τήρησιν τοῦ δοθέντος λόγου, ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδὲν γενναῖον διαπράττεται οὔτε ἐν τῷ κατ' ἰδίαν, εἴτε ἐν τῷ δημοσίῳ βίῳ.

Ἐν ἔτει λοιπὸν 989, ὁ νέος Βασίλειος εἶχε καταρθώσας νὰ ἀναλάβῃ μὲν τὰς ἡνίας τῆς κυβερνή-

σεως, νὰ καταπύτῃ δὲ ἀπύσας τὰς ἐσωτερικὰς στάσεις· ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἦσαν τὰ προοίμια ἀπλῶς τῆς λαμπρᾶς ἐκείνης βασιλείας. Ἡ κατατρόπωσις τῆς πεισματώδους ἐπαναστάσεως τῶν Βουλγάρων, νέα κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν τρόποις, ἡ ἐπέκτασις τοῦ κράτους ἐξ ἑνὸς μέχρι τῆς Κασπίας καὶ ἀπ' ἑτέρου μέχρι τοῦ Ἀδρίου, ἡ ἐσωτερικὴ ῥύθμισις τοῦ κράτους ἀπηχόλησαν, ἐκλείσαν καὶ ἀειμνητὰ ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ κατέστησαν τὰ ἀκόλουθα 36 ἔτη.

Οἱ Βούλγαροι, κατασταλέντες ὀριστικῶς εἰς τὴν μετὰ τὸ Ἰστροῦ καὶ Αἰμοῦ χώραν, ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, δηλαδὴ περὶ τὰ μέσα τῆς 7 ἑκατονταετηρίδος, διετέλεσαν ἕκτοτε εἰς ἀμφιβολοὺς τινὰς καὶ ἀστάτους σχέσεις πρὸς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχίαν· ὅτε μὲν λαμβάνοντες παρ' αὐτῆς φόρον, ὅτε δὲ ἀναγκαζόμενοι νὰ τελῶσι τοιοῦτον πρὸς αὐτήν, καὶ πολλάκις ἐπαναλαμβάνοντες τὰς εἰς τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἠπειρὸν ἐπιδρομάς. Περὶ τὰ μέσα τῆς 10 ἑκατοντ. καθυπεβλήθησαν μὲν ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ μεγάλου ὀριστικῶς εἰς τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν. Ἀλλ' ἡ κυριαρχία αὕτη δὲν ἠδύνατο νὰ ᾔναι ἀσφαλὴς, ἐνῷ δὲν ἐστήριζετο εἰμὴ μόνον εἰς τὴν βίαν, μὴ συσσεγγομένη διὰ ἡλικῶν τινῶν δεσμῶν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἀπὸ τῶν μέσων τῆς 9 ἑκατονταετηρίδος οἱ Βούλγαροι, δεχθέντες τὸν Χριστιανισμόν, ἀνεγνώρισαν τὴν πνευματικὴν κυριαρχίαν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριάρχου· ἀλλ' οἱ βάρβαροι ἐκεῖνοι δὲν ἐδέχθησαν, καθὼς συνέβαιναν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἅπαντα τὰ τοιαῦτα ἔθνη, εἰμὴ τὸν τύπον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὥστε τοῦτο καὶ μόνον τὸ γεγονός δὲν ἤρκει ἵνα δαμάσῃ αὐτοὺς ἐντελῶς. Πρὸς τοῦτο ἀπητείτο ὁ ἐξελληνιστὴς αὐτῶν· ἂν ἡ ἑλληνικὴ μοναρχία ἐπεχείρῃ τὸ τοιοῦτον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τῆς 7 ἑκατοντ. ἤθελε τὸ κατορθώσῃ εὐχερῶς, διότι οἱ Βούλγαροι, μὴ ὄντες τότε πολυάριθμοι, δὲν ἤθελον δυσκολευθῆναι νὰ ἀποβάλωσι τὴν πάτριον Τουρκικὴν γλῶσσαν καὶ ν' ἀνταλλάξωσιν αὐτὴν καὶ ὀλοκληρίαν πρὸς τὴν ἑλληνικὴν· ἀλλ' οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει βασιλεῖς, περισπασθέντες ἐν διαστήματι δύο ἑκατοντ., ὑπὸ ποικίλων φροντίδων, ἔδωκαν εἰς τοὺς Βουλγάρους καιρὸν νὰ λάθωσιν ἑτερόν τινα χαρακτῆρα. Τὸ ἔθνος τοῦτο, καὶ ἦν ἐποχὴν κατέλαβε τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἔπειτα ὀνομασθεῖσαν χώραν, εὖρε προεγκαταστημένας ἐνταῦθα Σλαβικὰς τινὰς φυλάς, πρὸς τὰς ὁποίας ἤρχισε νὰ συνεζοικεῖται καὶ νὰ συμμορφοῦται, καθὼς ἀποτελούσας τὸ γεωργικώτερον, τὸ παραγωγώτερον, ἀρα καὶ τὸ ἠθικῶς ἐπικρατέστερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ. Μετ' ὀλίγον αἱ ὅτε μὲν εἰρηνικαί, ὅτε δὲ πολεμικαὶ σχέσεις εἰς ἃς οἱ Βούλγαροι περιῆλθον πρὸς τοὺς γείτονας αὐτῶν Σέρβους ἐπενήργησαν ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν συνοικεῖσιν τῶν δύο ἐθνῶν ἐν ἀρχῇ τῆς 10 ἑκατοντ. οἱ Βούλγαροι, ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἠγεμόνος αὐτῶν Συμεὼν, ἐμβαλόντες εἰς τὴν Σερβίαν, ἀπήγαγον τοὺς πλείστους αὐτῆς κατοίκους εἰς Βουλγαρίαν, ἡ δὲ νέκ αὕτη ἀποικία φυσικῶς τῷ λόγῳ



ἐπενήργησεν ἔτι μᾶλλον εἰς τὸν ἐκλαυισμόν τῆς γῶρας ὥστε ὅτε ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχία ἐπέστησε τὴν προσοχὴν αὐτῆς εἰς τοῦτο τὸ μέρος, εἶπεν ἤδη τοὺς Βουλγάρους συνεικειωθέντας καὶ μέχρι τινὸς συνταυτίζοντας τὴν τύχην αὐτῶν μετὰ τῶν πολυαριθμωτέρων Σλαβικῶν φυλῶν, αἵτινες κατεῖχον, ἐκτὸς τῆς Βουλγαρίας, τὴν Σερβίαν, τὴν Χρωατίαν καὶ τὴν Δαλματίαν ἐντεῦθεν δὲ τὸ ἔργον αὐτῆς ἀπέβη πολὺ δυσχερέστερον. Ἐπεδιώξε μὲν ἐπιμόμως, καὶ, παραλαβούσα συνεργὸν ἰσχυρότατον τὴν ἐκκλησίαν, δὲν ἐπαυσατο ἐπιδιώκουσα οὐ μόνον τὴν πολιτικὴν ἐπὶ τοῦ Βουλγαρο-σλαβισμοῦ κυριαρχίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἠθικὴν καὶ ἐθνικὴν αὐτοῦ προσοικειώσιν οὐδ' ἀπέβησαν ἐντελῶς ἀτελεσφόρητοι κατὰ τοῦτο οἱ ἀγῶνες αὐτῆς. Πρὸς συμπλήρωσιν ὅμως τῆς ἐθνικῆς ταύτης προσοικειώσεως ἀπηρτίετο χρόνος πολλὸς, καὶ μέχρι τῆς συμπληρώσεως ἐκείνης, φυσικώτατον ἦτο ὁ Βουλγαρο-σλαβισμὸς νὰ κατεξανίσταται κατὰ τῆς ἐκ διαλειμμάτων ἐπιβαλλομένης πολιτικῆς κυριαρχίας. Τοῦτο ἐξηγεῖ ἀποχρώντως καὶ τὴν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωάννου μεγάλην Βουλγαρικὴν ἐπαναστάσιν.

Τέσσαρες ἀδελφοί, Δαυὶδ, Μωϋσῆς, Ἀαρὼν καὶ Σαμουὴλ, ἀπόγονοι ἑνὸς τῶν περιφανεστέρων Βουλγαρικῶν οἴων, ἀνέλαβον τὴν ἀρχηγίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ τελευταῖος τῶν Βουλγάρων ἡγεμὼν Βορίτης ἠΐθελε μὲν νὰ φύγῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἵνα ἀναβῇ αὐτὸς εἰς τὸν θρόνον τῶν πατέρων αὐτοῦ, ἀλλὰ καθ' ὁδὸν ἐφρονεῖτο ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ῥωμανὸς ἐρθᾶσιν εἰς Βουλγαρίαν εὐρὼν ὅμως ἄλλους διέποντας τὰ πράγματα, ὑπετάχθη εἰς αὐτούς. Ἐκ δὲ τῶν ἡ προαναφερθέντων ἀδελφῶν ὁ πρῶτος ἀπέθανεν, ὁ δεύτερος ἐπέσεν ἐν τῇ πολιορκίᾳ τῶν Σερβῶν τῆς Μακεδονίας, ὁ δὲ τρίτος ἐδόλοφονήθη ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ, ὅστις, μέινας οὕτω μόνος ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιχειρήματος, ἀνηγορεύθη βασιλεὺς, καὶ, ὠφελοῦμενος ἀπὸ τὴν στάσιν τοῦ Σκληροῦ «κατέδραμεν, ὡς ἰσχυρεῖ Κεδρηνός, πᾶσαν τὴν ἐσπέραν, οὐ μόνον Θράκην καὶ Μακεδονίαν καὶ τὰ τῇ Θεσσαλονίκῃ πρόσχωρα, ἀλλὰ καὶ Θεσσαλίαν καὶ Ἑλλάδα καὶ Πελοπόννησον. Καὶ πολλὰ φρούρια παρεστήτατο, ὧν ἦν τὸ κορυφαῖον ἡ Λάρισσα ἥς τοὺς ἀποίκους μετώκισεν εἰς τὰ τῆς Βουλγαρίας ἐνδότερα πικνετίους, καὶ τοὺς καταλόγους τῶν ἐκείνου κατατάχας στρατῶν, συμμάχοις ἐχρῆτο κατὰ Ῥωμαίων.» Τότε ὁ νέος Βασίλειος ἐπεχείρησε, 981, τὴν πρώτην αὐτοῦ ἐκστρατείαν, καὶ, ἐμβαλὼν εἰς Βουλγαρίαν ἀπὸ κατέλειπεν εἰς φύλαξιν τῶν ὀρεινῶν στενῶν τὸν Λέοντα Μελισσηνὸν, ἐκλήσιασεν εἰς Σαρδικὴν (τὴν ἐκτοτε Τριχιδίτζαν καλουμένην) ἵνα ἐπιχειρήσῃ τὴν πολιορκίαν αὐτῆς. Ὁ Σαμουὴλ ἦτο ἐστρατοπεδευμένος εἰς τὰ πέριξ ὄρη, ἀποφεύγων μὲν τὸν ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνα, μελετῶν δὲ νὰ παρασύρῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐνέδραν. Ἀλλ' ὁ νέος βασιλεὺς ἐπέετο θυμῷ ἐνέδρας ὑπὸ τοῦ ἰδίου ὑπουργοῦ παρασκευασθείσας. Ὁ εἰνοῦχος εἶδεν, ὡς προείπομεν, μὲ πολλὴν ἀνητυχίαν τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιτροπευόμενον ἡγεμόνα ἀναλαμβάνοντα τὴν ἐκστρατείαν ταύ-

την καὶ ἀπεράσισε, δι' ἀποτυχίας τινὸς, νὰ ἐμπνεύσῃ αὐτῷ ἀποστροφὴν πρὸς τὰ τοιαῦτα ἐπιχειρήματα. Παντοδύναμος δὲ ὢν, πείθει τὸν στρατηγὸν Κοντοστέφανον νὰ γίνῃ ὄργανον τῆς προδοσίας ταύτης. Τῷντι ὁ Κοντοστέφανος βεβαίως τὸν βασιλεῖα, ὅτι ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἐξεργάγη στάσεις καὶ ὅτι ὁ Μελισσηνὸς εἰς ὃν εἶχον ἀναθέσει τὴν φυλακὴν τῶν Θρακίων παρόδων, καταλιπὼν τὴν θέσιν ταύτην, ἔδραμεν εἰς Κωνσταντινουπόλιν, ἵνα καταλάβῃ τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν. Ὁ Βασίλειος, ταραχθεὶς ὑπὸ τῆς ἀγγελίας, ἀπερχεται δρομαῖος ἀπὸ τῆς Βουλγαρίας, προσβάλλεται ἐν τῇ ὑποχωρήσει ταύτῃ ὑπὸ τοῦ Σαμουὴλ καὶ φθάνει μετὰ πλείστης δυσκολίας εἰς Φιλιππούπολιν, ὅπου ὁμοῦ εὑρίσκει τὸν Μελισσηνόν, φυλάττοντα τὴν τάξιν αὐτοῦ. Ὁ νέος ἡγεμὼν, ἔξω φρενῶν γενόμενος διὰ τὴν ἀπάτην, ἤρπασε τὸν Κοντοστέφανον ἀπὸ τοῦ πύργου καὶ τῆς κόμης, καὶ ρίψας αὐτὸν κατὰ γῆς, ἐλάττισεν ἀνηλεῶς. Ἀλλ' οὐδὲν ἥττον τὸ ἐπιχείρημα ἀπέτυχεν, ὁ δὲ μοχθηρὸς ὑπουργὸς, ἔτι ὢν ἐν ἀκμῇ τῆς θυμῶος, κατώρθωσε νὰ σώτῃ τὸν ἐπίβουλον συνένοντον.

Ἀπὸ τοῦ 981 μέχρι τοῦ 990, ὁ Βασίλειος, κατ' ἀρχὰς ὑπεῖκων ἔτι εἰς τὴν ἐπιρροὴν τοῦ εὐνοῦχου, μετὰ δὲ τὴν ἀποπομπὴν αὐτοῦ, ἀπασχοληθεὶς ὑπὸ τῆς στάσεως τοῦ Φωκά, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν εἰς τοὺς Βουλγάρους, οἵτινες δὲν φαίνονται μὲν πλέον ἐπεκτείνοντες τὰς ἐκδρομὰς αὐτῶν μέχρι τῆς κυρίως Ἑλλάδος, κατεῖχον ὅμως ἤδη πολλὰ φρούρια τῆς Θράκης, τῆς ἁνω Μακεδονίας, καὶ αὐτῆς τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου· ἰδίως τὸ ἀντράχιον ἀνῆκεν εἰς αὐτούς. Ὁ Βασίλειος, ἀναγκασθεὶς, καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς στάσεως τοῦ Φωκά, ἕνεκα ἐτέρων μεγάλων αὐτοῦ ἐπιχειρήσεων καὶ φροντίδων, περὶ ὧν κατωτέρω, νὰ περιορισθῇ ἐπὶ τινα ἔτι χρόνον εἰς ἀπλήν ἀμυναν πρὸς τοὺς Βουλγάρους, ἐφροντίτε τοῦλάχιστον τῷ 990 νὰ καταστήτῃ τὴν ἀμυναν ταύτην ὅσον ἐνδέχεται τελεσφόρον· ἐπὶ δὲ τούτῳ, περιελθὼν αὐτοπροσώπως τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν, ὠχύρωσεν ἅπαντα αὐτῶν τὰ φρούρια ὅσα ὑπὸ Ἑλλήνων κατεῖχοντο καὶ ἀνέστη ἐν ἰδίῳ τὴν διοίκησιν τῆς Θεσσαλονίκης εἰς ἕνα τῶν μᾶλλον διακεκριμένων στρατηγῶν αὐτοῦ, τὸν Γρηγόριον Ταρωνίτην· ἦτο δὲ ὁ Γρηγόριος Ταρωνίτης, ἀπόγονος τῶν ἡγεμόνων ἐκείνων τοῦ Ταρωνῶος, οἵτινες, ἐπὶ τῶν προτέρων βασιλέων, δωρητάμενοι αὐταῖς τὰς κτήσεις ὅσας εἶχον μεταξὺ Κούφρατου καὶ Ταύρου, ἦλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς Κωνσταντινουπόλιν, ἰδρύσαντες αὐτόθι οἶκον περιφανῆ καὶ πλείστας προσενεγκόντα τῇ βασιλείᾳ ἐκδουλεύσεις. Αἱ νέαι αὗται τοῦ Βασιλείου διατάξεις ἀνεγαίτισαν τῷντι ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τοὺς Βουλγάρους, μέχρι τοῦ 995 ἔτους, ὅτε ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Σαμουὴλ ἐπεχείρησε νέαν μέχρι Θεσσαλονίκης ἐκδρομήν. Ὁ υἱὸς τοῦ Ταρωνίτου Ἀσότης, ἐξελθὼν κατὰ τῶν πολεμίων καὶ λαμπρῶς κατ' ἀρχὰς ἀγωνισάμενος, περικλύεται ἐπὶ τέλους εἰς ἐνέδραν καὶ αἰχμηλωτεύεται· αὐτὸς ὁ Γρηγόριος, ὁρ-



μήτας εἰς βοήθειάν του, πίπτει ἐν τῇ μάχῃ. Ὁ αὐτοκράτωρ, μαθὼν τὸ ἀτύχημα, ἐκπέμπει εἰς Θεσσαλονίκην « πάσης δύσεως ἄρχοντα » ἕτερόν τινα τῶν ἐγκριτωτέρων στρατηγῶν αὐτοῦ, Νικηφόρον τὸν Οὐρανόν, ὅστις, ἅμα φθάσας εἰς τὴν ἐδρὰν του, ἀκούει τὸν Σαμουήλ « τὰ τε Θεσσαλικά διαδάντα τέμπε, κατὰ Κεδρηνῶν, καὶ τὸν Πηνειὸν περαιωσάμενον ποταμὸν, Θεσσαλίαν τε καὶ Βοιωτίαν καὶ Ἀττικὴν ἐπιδραμόντα, εἰσβαλόντα τε καὶ ἐν Πελοποννήσῳ, διὰ τοῦ ἐν Κορίνθῳ ἰσθμοῦ, καὶ πάντα ταῦτα δρῶντα καὶ ληϊζόμενον. » Ὁ Οὐρανὸς ἀπέρχεται ἀμελλητί ἐπὶ τὴν Λάρισσαν, καταλείπει ἐνταῦθα τὰς ἀποσκευὰς τοῦ στρατοῦ, διελαύνει ἐν τάχει διὰ τῆς μεσημβρινῆς Θεσσαλίας καὶ καταλαμβάνει τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Σπερχεῖο, καθ' ἣν στιγμήν οἱ Βούλγαροι, ἀνακάμπτοντες ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς αὐτῶν μετὰ τῆς λείας, εἶχον φθάσει εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην. Ὁ διαχωρίζων τοὺς δύο στρατοὺς ποταμὸς εἶχε πλημμυρήσει πρὸ ὀλίγου· ὥστε οἱ Βούλγαροι, θεωροῦντες ἐαυτοὺς ἀσφαλεῖς, παρεδόθησαν εἰς ὕπνον ἀτάραχον· ἀλλ' ὁ ἄγρυπνος Νικηφόρος, ζητήσας καὶ εὐρὺν πόρον, διαδοῖσάκει δι' αὐτοῦ τὸν στρατὸν καὶ ἐπιπεσὼν νυκτὸς κατὰ τῶν ἀμερίμων πολεμίων, ἐπάγεται αὐτοῖς σφαγὴν δεινοτάτην. Αὐτὸς ὁ Σαμουήλ καὶ ὁ υἱὸς του Ρωμανὸς, βαρέως πληγωθέντες, δὲν ἐσώθησαν, ἐν τῇ πανωλεθρίᾳ ταύτῃ, εἰμὴ κρυθέντες δι' ὅλης τῆς ἀκολουθοῦς ἡμέρας ἐν σωρῶ πτωμάτων, μετρίσθ' ἔφυγον διὰ νυκτὸς εἰς τὰ Αἰτωλικά ὄρη, ἀπὸ τῶν ὁποίων μετέπειτα, παρακαλουθόντες τὰς κορυφὰς τῆς Πίνδου, κατώρθωσαν νὰ ἐπανέλθωσιν οἴκοι. Ἡ ἐλευθέρωσις ὅλων τῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων γενομένων αἰχμαλώτων καὶ ἡ ἀνάκτησις ὅλης τῆς ἀκαταλόγιστου αὐτῶν λείας ὑπῆρξαν οἱ καρποὶ τῆς ἐνδόξου ταύτης νίκης. Μετ' ὀλίγον δὲ ὁ τοῦ Γρηγορίου Ταρωνίτου υἱὸς Ἀσότης, ὅστις αἰχμαλωτεύθει ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ, εἶχεν ἀγαπηθῆ ὑπὸ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, καὶ, συζευχθεὶς μετ' αὐτῆς, εἶχε διορισθῆ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων, διαικητὴς Δυβράχίου, πείθει τὴν σύζυγον νὰ αὐτομολήτῃ πρὸς τὸν Βασίλειον καὶ νὰ παραδώσῃ αὐτῇ τὴν ἀξιόλογον ἐκείνην πόλιν.

Ἄλλ' οὐδὲν ἦττον ἀπαραίτητον κατέστη, ἀντὶ τοῦ ἀπλῶς ἀμυντικοῦ τούτου πολέμου, νὰ προσβληθῇ καιριώτερον τὸ κράτος τῶν Βουλγάρων, τὸ ὁποῖον εἶχε λάβει ἔκτασιν καὶ ἀξίωμα ἐπικινδυνώτατα διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐθνικότητα. Τῶντι οἱ Βούλγαροι ἤρχον τότε οὐ μόνον, ὡς προείπομεν, ἐν Μακεδονίᾳ μὲν ἀπάσης τῆς χώρας τῆς περὶ τὸν Ἀξιόν, τὸν ἔκτοτε καλούμενον Βαρδάριον, καὶ τῆς ὀνῶ Θεσσαλίας καὶ τῆς μεσογαϊοτέρας Ἡπείρου, ἀλλὰ συνεταύτισαν τὴν τύχην αὐτῶν μετὰ τῶν Σλαύων τῆς ἂνω Μοισίας, τῆς Δαρδανίας καὶ τῆς ἐντεῦθεν τοῦ Ἰστρου Λακίας· κυριώτατα ὁρμητήρια τῆς δυνάμεως αὐτῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην λέγονται ἡ Τριαδίτζα (Σαρδική), τὸ Βιδίνιον παρὰ τὸν Ἰστρον (Ρατιαρία), τὸ Πέρνικον, ἡ Στρομπίτζα, ἡ Ἀχρίς καὶ ἡ Πρέσπα. Ὅθεν ὁ Βασίλειος ἐπεχείρησε τότε κατ' αὐτῶν ἀγῶνα ἐπιθετικόν, μακρὸν καὶ κα-

ταστρεπτικώτατον « καθ' ἕκαστον ἐνικυτὸν εἰσὶν ἐν Βουλγαρίᾳ καὶ τὰ ἐν ποσὶ κείρων καὶ δηῶν, » ἀγῶνα διαρκέσαντα εἴκοσιν ἑνιαυτοὺς καὶ ἐπαγαγόντα τελευταῖον τὴν ὁλοσχερῇ τοῦ ἔθνους ἐκείνου κατατρόπῳσιν.

Ἐτι ἀπὸ τοῦ 999, ὁ Βασίλειος, στρατεύσας εἰς Φιλιππούπολιν, ἐπλητίζεν εἰς τὴν Τριαδίτζαν καὶ κατέστρεψε τινὰς τῶν περὶ πύργων κατὰ δὲ τὸ ἀκόλουθον ἔτος ἐξέπεμψεν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Βουλγαρίας τοὺς στρατηγοὺς Νικηφόρον Ξερίαν καὶ Θεοδωρόκανον, οἵτινες, λεηλατήσαντες πᾶσαν τὴν μέχρις Ἰστρου γῆραν καὶ κυριεύσαντες τὰ δύο μεγαλύτερα αὐτῆς φρούρια, τὴν Πλίσανοβαν καὶ τὴν Περειτσλαύαν, τὰς ὁποίας οἱ Βούλγαροι εἶχον ἀνακτήσει μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Ἰωάννου, ἐκانهλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν, συνεκαγόμενοι λείαν πλουσιωτάτην. Ἀλλὰ μάλιστα ἀξιωματιόεντοι ὑπῆρξαν αἱ ἐκστρατεῖαι τῶν δύο ἐπομένων ἐνιαυτῶν, τὰς ὁποίας ἤγαγεν αὐτὸς ὁ Βασίλειος. Τῷ 1001, ἐπεχείρησε νὰ ἐκβάλῃ τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας. Ὁρμήτας δὲ ἀπὸ Θεσσαλονίκης κυριεύει τὴν Βερόρειαν καὶ τὰς Σέρρας, κατέρχεται εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἀνορθοῖ τὰ ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Σαμουήλ κατασκαφέντα φρούρια, ἐκπολιορκεῖ τὰ ἐτι ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεχόμενα, καὶ, ἐπανελθὼν αὐθις εἰς Μακεδονίαν, κυριεύει ἐξ ἐφόδου τὸ φρούριον τῶν Βοδηνῶν, κείμενον ἐπὶ ἀποτόμου βράχου, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου ἐξετείνοντο ὕδατα τελματώδη ἐβάλλοντα εἰς τὸν Ἑριγῶνα ποταμὸν. Εἰς ὅλα τὰ φρούρια κατελείφθησαν ἑλληνικαὶ φρουραὶ, οἱ δ' αἰχμαλώτοι Βούλγαροι μετωκίσθησαν εἰς τὸ λεγόμενον Βολερὸν τῆς Θράκης. Ὁ βασιλεὺς προσεῖχεν φιλοφρονέστατα πρὸς ἅπαντας τοὺς πολεμίους· πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔλαβον μεγάλα πολιτικά καὶ στρατιωτικά ἀξιώματα, ὀλίγοι ὁμῶς ἔμειναν πιστοί, καὶ, ἅμα δοθείσης ἀφορμῇ, οἱ πλείστοι νύτομόλουν πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς, ἐξ οὗ ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη μετ' αὐτοὺς νὰ ἐπιχειρήσῃ φοβεράς ἀντεκδικήσεις. Κατὰ δὲ τὸ 1002 ἔτος, ἐνέβαλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν αὐτὴν καὶ μετὰ ὀκτῶ μηνῶν πολιορκίαν ἐγένετο κύριος τοῦ ὄχυροῦ Βιδινίου. Ὁ Σαμουήλ ὅστις ἀπέφυγε πᾶσαν μετὰ τοῦ βασιλικῆς στρατοῦ συμπλοκὴν, ἠγωνίζετο νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν Βασίλειον διὰ περισπασμῶν· ὁθεν πολιορκουμένου τοῦ Βιδινίου, ὁ ἡγεμὼν τῶν Βουλγάρων ἐπέπεσεν αἰφνιδίως κατὰ τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἀπήγαγεν ἀπὸ αὐτῆς πολλὴν λείαν· ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὸν Βασίλειον· ὅστις, ἐπανερχόμενος ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τοῦ Βιδινίου, διὰ τῶν ὁρέων τῆς Δαρδανίας, καὶ κυριεύσας καθ' ὁδὸν ἅπαντα τὰ φρούρια τῶν πολεμίων, φθάνει εἰς Σκούπους (Uskub) παρὰ τὸν Ἀξιόν, καὶ καταλαμβάνει εἰς τὴν ἀντιπέραν τούτου ὄχθην ἐστρατοπεδευμένον τὸν Σαμουήλ. Ὁ βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων ἐπαθε τότε ἐνταῦθα ὅτι ἄλλοτε παρὰ τὸν Σπερχεῖον, θεωρῶν τὸν ποταμὸν πλημμυρήσαντα, ἐνόμισεν ἐαυτὸν ἀσφαλῆ εἰς τὴν ἐτέραν ὄχθην. Ἀλλ' ὁ Βασίλειος, εὐρὺν πόρον εἰς θέσιν τὴν ὁποίαν δὲν ἔβλεπον



οἱ πολέμοι, ἐπιπίπτει αἰφνιδίως κατ' αὐτῶν, κυριεύει ὅλας αὐτῶν τὰς ἀποσκευὰς καὶ εἰσέρχεται εἰς Σκούπους.

Ἡ παράτασις τοῦ πολέμου τούτου μετὰ τὴν ἄλυσιν τοσούτων φρουρίων καὶ τὴν πρόδηλον ὑπεροχήν τῶν αὐτοκρατορικῶν ταγμάτων εἰς ἀπάσας τὰς ἐκ τοῦ συστάδην μάχας, ἀποδεικνύει ὅσον πεισματώδης ἀντιπάθεια ἐπεκράτει τότε παρὰ τοῖς Βουλγάροις κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς κυριαρχίας· ἀλλ' ἂν ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη αὐτῶν ὑπῆρξε μεγάλη, ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Βασιλείου ἀνεδείχθη μεγαλητέρα, διότι ἐγίνωσκεν ὅτι ἡ ὑποταγὴ τῶν Βουλγάρων ἦτο ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐθνικότητα· τὸ ἑλληνικὸν κράτος δὲν ἠδύνατο νὰ ᾔῃαι ἰσχυρὸν εἰμὴ ἐπὶ τῷ ὄρω τοῦ ἐξελληνισμοῦ ὅλων τῶν ἐντεῦθεν τοῦ Ἰστροῦ φυλῶν· ὁ δὲ ἐξελληνισμὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ εἰμὴ μετὰ τὴν ὑποταγήν. Οὐδεὶς τῶν βασιλέων τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἠθάρνη βαρύτερον τὴν ἀλήθειαν ταύτην καὶ οὐδεὶς ἐπέδωκεν ἐπιμονώτερον τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ μεγάλου τούτου βουλευμάτος. Ἀπὸ τοῦ 1002 μέχρι τοῦ 1014, δὲν ἐπαυσε ἐμβάλλον εἰς τὴν Βουλγαρίαν μετὰ ἀνεξαντλήτου πεισμονῆς, συγχρόνως ὁμῶς καὶ ὀργῆς ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προαγορεύει. Ὁ Σαμουήλ ἦτο ἀνὴρ γενναῖος καὶ συνετός· ἀλλὰ δὲν ᾔεσε πῶς νὰ σώσῃ τὸν τόπον ἀπὸ τῆς ἀδιαλείπτου ἐκείνης συμφορᾶς. Διὰ νὰ ἀναγκαιώσῃ τὸν ἀντίπαλόν του, ἐπενόησε νὰ κόψῃ μὲν διὰ βαθείας τάφρου καὶ ἰσχυροῦ περιχαρῶματος τὸ στενὸν δι' οὗ ὁ Βασίλειος συνείθιζε νὰ ἐμβάλλῃ εἰς Βουλγαρίαν καὶ τὸ ὅποιον ὠνομάζετο Ζητούριον, νὰ ἀναλάβῃ δὲ αὐτὸς τὴν ἀμυναν τοῦ φραγμοῦ τούτου μετὰ στρατοῦ πολυαριθμοῦ. Ὁ Βασίλειος, προσελθὼν τῷ 1014, ἀδυνατεῖ τῶνόντι νὰ διασπάσῃ τὸ ὀχύρωμα τοῦτο κατὰ μέτωπον· ἀλλὰ εὕρισκε τρόπον νὰ ματαιώσῃ καὶ τὴν τελευταίαν ταύτην τοῦ Σαμουήλ ἐλπίδα· ὁ στρατηγὸς Ξεφίας διατάχθη, παρλαβὼν ἀξιόλογον πεζικοῦ σῶμα, νὰ κάμψῃ τὸ ὑψηλὸν ὄρος δι' οὗ ἐξησφαλιζέτο ἀπὸ μεσημβρίας τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων καὶ νὰ ἐπιπέσῃ ἐπ' αὐτὸς κατὰ νότον. Οἱ Βούλγαροι, ἐκπλαγέντες ἀπὸ τῆς ἀπροσδοκίτου ταύτης ἐπιθέσεως, καταλείπουσι τὸ περιχαράκωμα καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν. Ἡ ἐπελθοῦσα σφαγὴ ὑπῆρξε φοβερά. Ὁ αὐτοκράτωρ διέρχεται τὴν τάφρον, καταστρέφει τὸ ὀχύρωμα, συλλαμβάνει μέγαν ἀριθμὸν αἰχμαλώτων· καὶ τότε ἐπραξεν, ὡς φημιζέται, τὴν διαδόητον ἐκείνην πράξιν, ἥτις, ἂν ἀληθεύῃ, ἀποδεικνύει ὅσον ἀμειλίχτα εἶναι ἐνίοτε τὰ καθήκοντα τὰ ὅποια φέρουσιν ἐπὶ τῶν ὁμῶν αὐτῶν οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐπιστετραμμένοι τὴν τύχην τῶν ἐθνῶν.

Ὁ Βασίλειος οὕτε ὁμῶς ἦτον, οὕτε ἀπάνθρωπος. Ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου τούτου προσηνέχθη μετὰ πλείστης φιλοφροσύνης πρὸς τοὺς Βουλγάρους· ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ δυσωπήτῃ αὐτούς· ὁ ἀγὼν αὐτὸς διήρκει ἐπὶ 40 περίπου ἔτη, ἀπὸ τοῦ 976 μέχρι τοῦ 1014· οἱ πόροι τοῦ κράτους ἐξηντλήθησαν· φόροι βαρύτατοι ἐπεβλήθησαν ἕνεκα αὐτοῦ

εἰς τὸν λαόν· ἐπαρχίαι ὁλόκληραι ἡρημώθησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων· ὁ στρατὸς πρὸ καιροῦ δὲν ἐγίνωσκε τί ἐστὶ παῦσις καὶ ἀνάπαυσις· μεγάλα συμφέροντα ἐντούτοις προσεκάλουν καὶ ἀλλαχοῦ τὴν προσοχὴν τοῦ αὐτοκράτορος· καιρὸς ἦτο νὰ λυθῇ τὸ ἀτελεύτητον τοῦτο ζήτημα. Ἡ μεγαλητέρα πρᾶξις δὲν εἰμπόρεσε νὰ τὸ λύτῃ· οἱ τακτικοὶ πόλεμοι, ἡ ἄλυσις τῶν φρουρίων, ἡ ἐκπόρθησις τῆς χώρας, ἡ δῆωσις τῶν κωμῶν καὶ χωρίων, οὐδὲν τούτων ἰσχυσεν. Ἰσῶς λοιπὸν ὁ Βασίλειος, ἐν τῇ παραφορᾷ τῆς ὀργῆς καὶ τῆς ἀπελπισίας του, ἀπεφάσισε νὰ καταπλήξῃ τὸ ἔθνος ἐκεῖνο διὰ πληγῆς πικροτέρας ὅλων τῶν προηγουμένων συμφορῶν. Ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, οἱ Σπαρτιάται, ὑποπτευόμενοι τοὺς Κίλωτας καὶ διὰ προδοσίας ἀνακαλύψαντες τοὺς γενναϊότερους ἐξ αὐτῶν, ὑπερβαίνοντας τοὺς 2,000, κατέστησαν ἅπαντας ἐκποδῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι διέταξαν τὴν σφαγὴν ἁπάντων τῶν Μιτυληναίων· οἱ Κερκυραῖοι, οἱ Κηφισαῖοι, πᾶσαι αἱ ἑλληνικαὶ φυλαὶ, αἱ ἐπὶ τῇ φιλαθροπείᾳ αὐτῶν πολυθρύλλητοι, ἐξώκειλαν εἰς ὁμοίας πράξεις. Δὲν ἀναφέρομεν τὰς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐνεργηθείσας κρεουργίας, οὐδὲ πᾶς ἐν αὐτῇ τῇ νεωτέρᾳ Εὐρώπῃ, μάλιστα ἐπὶ τῶν θρησκευτικῶν παλέμων, γενομένης σφαγᾶς καὶ δολοφονίας... Δὲν ἀξιοῦμεν ὅτι ἡ μεγαλητέρα ὁμότης δικαιολογεῖ τὴν μικροτέραν· ἀπαγε! ἀξιοῦμεν ὁμῶς ὅτι ἡ στάθμη τῆς ἱστορικῆς δικαιοσύνης πρέπει νὰ ᾔῃαι ἡ αὐτὴ πρὸς ὅλους, καὶ ὅτι οἱ βελήτταντες νὰ στιγματίσωσι τὸν Βασίλειον καὶ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ ἐπὶ ἀγριότητι (\*), ὥφειλον νὰ ἐνθυμηθῶσιν ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ βίῳ τῶν ἐθνῶν, καὶ

(\*) Ἀξιοσημείωτος εἶναι ὁ τρόπος καθ' ὃν ἱστορεῖ τὰ κατὰ τὸν Βασίλειον ὁ ἡμέτερος Κούμας.

« Καὶ ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν (τὸν Ἰωάννην) πάλιν ἐκ τοῦ Μακεδονικοῦ οἴκου Βασίλειος Βας, υἱὸς τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ τῆς Θεοφανοῦς (976—1025), ἐκυβέρνησε μὲ φήμην (1), ἐλκεσε τοὺς Ῥώσους καὶ κατέστρεψε τὸ Βουλγαρικὸν βασίλειον. Τὸ ἄγριον καὶ σκληρὸν φρόνημα τοῦ αὐτοκράτορος τούτου καὶ τῶν καιρῶν του φανερώνεται ἀπὸ τὸν τρόπον τῶν πολέμων του. Ἡ χυμώτευσίς μίαν φοράν δεκαπέντε χιλιάδας Βουλγάρων. Ἐπρόσταξε καὶ τοὺς ἐτύφλωσαν ὅλους, εἰς πᾶσαν ἑκατοντάδα ἔβαλεν ἓνα μονόφθαλμον ὄδρανον, καὶ οὕτω τοὺς ἔστειλεν ὅλους εἰς τὸν τόπον των. Ὁ Βουλγαρικὸς βασιλεὺς Σαμουήλ ἐλαipoθήνησεν ἀπὸ τὸ θέγμα τοῦτο καὶ ἀπέθανε μετὰ δύο ἡμέρας. »

Ἐν δεκατόμῳ λοιπὸν ἱστορίᾳ τοσαῦτα μόνον ἐθεωρήθη εὐλογον νὰ βρῇθῃ περὶ τοῦ μεγάλου ἀνδρός, καὶ μετὰ τὸ τούτων εὐρέθῃ τρόπος νὰ στιγματισθῇ τὸ ἄγριον καὶ σκληρὸν φρόνημα αὐτοῦ τε καὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ. Ἀντὶ πάσης ἀπαντήσεως παραθέτομεν ἐνταῦθα τὴν ἀκόλουθον ἐπίσημον διαταγὴν τῇ ἐν Ἀγγλίᾳ κατὰ τὴν 17ην ἑκατονταετηρίδα ἐκδοθείσαν.

« Alors les lords-justiciers, commissaires du parlement anglais, donnèrent à l'armée ces instructions effroyables :

« Ordre d'attaquer, tuer, massacrer, anéantir tous les rebelles, leurs adhérents et complices ; de brûler, détruire, dévaster, piller, consumer, démolir toutes places, villes, maisons, où les rebelles ont été secourus ou reçus, toutes les moissons, blé ou foin, qui s'y trouvent, tuer et anéantir tous les individus mâles et en état de porter les armes qu'on trouvera dans les mêmes lieux. » L'Irlande par G. de Beaumont, tome 1er p. 67—68.

Μὴ λησμονήσωμεν δὲ καὶ τὰ εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους ἐν Ἀλγερίᾳ, ἐξ ἀναποδράστου ἀνέγκης γε ὄντα.



αὐτῶν τῶν μᾶλλον ἐπὶ πολιτισμῷ φημισθέντων, στιγμαὶ ἀπενκταῖαι καθ' ἃς, διὰ συνδρομῆς ποικίλων περιστάσεων, πνίγεται πᾶν αἰσθημα ἐπιεικείας. Εἰς τοιαύτην στιγμήν εὐρέθη πιθανῶς ὁ Βασίλειος μετὰ τὴν ἐν Ζητουνίᾳ μάχην· ἐν αὐτῇ εἶχε συλλάβει, ὡς προείπομεν, μέγα αἰχμαλώτων πλῆθος. Λέγουσιν ὅτι συνεποσύντο εἰς 15,000 καὶ ὅτι διαιρέσας αὐτοὺς κατὰ λόχους ἀνδρῶν 100, διέταξε νὰ τυφλωθῶσιν οἱ 99 ἄνδρες ἐκάστου λόχου, τοῦ δ' ἐκατοστοῦ νὰ ἐξορυχθῇ ὁ ἕτερος μόνον ὀφθαλμὸς ἵνα δυνηθῇ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγὸς τῶν λοιπῶν· οὕτω δ' ἔχοντας ἀπέπεμψεν αὐτοὺς πρὸς τὸν Σαμουήλ, ὅστις, μετὰ κόπου σωθεὶς ἀπὸ τῆς μάχης, εἶχε καταφύγει εἰς ἰσχυρὸν τι φρούριον. Τὸ ἐλεεινὸν τοῦτο θέαμα κατέστηεν ὡσεὶ ἐμβρόντητον τὸν δυστυχῆ βασιλέα τῶν Βουλγάρων, ὅστις, λειποθυμήσας, δὲν συνῆλθεν εἰμὴ μετὰ καρδιακοῦ παλμοῦ τοσοῦτον σφοδροῦ, ὥστε ἐντὸς δύο ἡμερῶν ἐτελεύτησε.

Σημειωτέον ὅμως ὅτι τὸ ἱστορημα τοῦτο δὲν εἴμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀναμφισβητήτως ἀποδεδειγμένον. Τὸ ἀδιάλλακτον τῶν Βουλγάρων πάθος ἡδύνατο νὰ παραγάγῃ πολλὰς κατὰ τοῦ νικητοῦ αὐτῶν συκοφαντίας, ἢ τοῦλάχιστον νὰ ἐξογκώσῃ τὴν ἐκδίκησιν αὐτοῦ· ἢ δ' εὐκολία μεθ' ἧς πιστεύονται ὑπὸ τῶν πολλῶν τὰ τοιαῦτα θρυλλήματα, ἅπαντα κυκλοφορήσαντα, ἢ δυσκολία τοῦ νὰ ἐξελεγχθῶσιν, αὐτὸ τὸ μέγα πλῆθος τῶν τυφλωθέντων, αὐτὴ ἡ ἀκρα ἐκείνη ἐπιτήδευσις τῆς κατὰ λόχους αὐτῶν διαιρέσεως μετὰ λοχαγῶν μονοφθαλμῶν, ἡδύνατο ἤδη νὰ γενήσῃ ἀμφισβητίας περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ γεγονότος. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κεδρηνὸς ὡς φήμην ἀπλὴν ἀναφέρει αὐτὸ (ὡς φασιν, λέγει), καὶ ὁ Σχλόσσερος ὑποδεικνύει τοὺς δισταγμοὺς αὐτοῦ.

Ὁ πόλεμος διήρκεσεν ἐτι 4 ἐνιαυτοὺς, ἀλλὰ ἦτο πρόδηλον, ὅτι ἡ Βουλγαρικὴ ἐπανάστασις ἔπαθε πληγὴν καιρίαν· καιρίαν, διὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαμουήλ, καιρίαν, διὰ τὸν τρόπον τὸν ὁποῖον ἐνέπνευσαν τὰ τελευταῖα τοῦ Βασιλείου κατορθώματα. Τὸν Σαμουήλ διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ῥωμανός, ὅστις ὅμως ἐδολοφονήθη μετὰ ἓν ἔτος ὑπὸ τοῦ ἐξαδελφου τοῦ Λαδισλάου (υἱοῦ τοῦ Ἰαρόν), τοῦ διαδεξαμένου μὲν τὴν ἀρχήν, ἀλλὰ πεσόντος τῷ 1018 ἐν τῇ πολιορκίᾳ τοῦ Δυρράχίου. Αὐτοῦ δὲ θανόντος, ἐπῆλθεν ὡς ἀπὸ κοινοῦ συνθήματος ἡ γενικὴ τῶν κεκμηκότων Βουλγάρων ὑποταγὴ. Διὰ νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ὑποταγὴν ταύτην ὁ Βασίλειος, ὅστις πρὸ καιροῦ ἐγνώριζε τὴν ἐπελθοῦσαν εἰς τὰ πνεύματα τῶν πολεμίων ἀλλοίωσιν, ἐστράτευσεν ἐκ νέου ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως· μόλις δὲ ἀφ' ἧς εἰς Ἀδριανούπολιν, ἔλαβε τὴν ὑποταγὴν τοῦ Περνίκου, ὁχυροτάτου φρουρίου τῆς Βουλγαρίας, τὸ ὁποῖον οὐδέποτε εἶχε κατορθώσῃ νὰ κυριεύσῃ· ὁ φρούραρχος παρέδωκεν αὐτῷ καὶ ὅλα τὰ λοιπὰ τῆς ἐπαρχίας ὁχυρώματα, συμποσούμενα εἰς 35. Ὁ δ' αὐτοκράτωρ, ἐπανελθὼν εἰς τὸ ἀρχαῖον σύστημα τῆς φιλοφροσύνης, ἀπένειμεν αὐτῷ πολλὰς εὐεργεσίας καὶ ἀνέδειξε πατρίκιον. Φθάς εἰς Μοσυνόπολιν ἐδέχθη τοὺς πρέσβεις τῆς Πελαγονίας, κομίζοντας τὴν ὑ-

ποταγὴν τῆς ἐπαρχίας τῶν. Καθ' ὅσον δὲ προσεγγίσει εὗρισκε καθ' ὁδὸν συρρέοντα τὸν δυστυχῆ ἐκείνον λαόν, προσκυνῶντα αὐτὸν καὶ ἀνακηρύττοντα δεσπότην καὶ κύριον. Πάντες οἱ διοικηταὶ προσερχόμενοι ἔφερον τὰς κλεῖς τῶν φρουρίων καὶ ἀπέδιδον τοὺς αἰχμαλώτους· ὁ δὲ βασιλεὺς ἐτίμα αὐτοὺς εἰς ἀμοιβὴν διὰ τοῦ ἀξιώματος τοῦ πατρίκιου. Εἰς Στρομπίτζαν, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βουλγαρίας Λαυδὸς ἐνεχείρισεν αὐτῷ ἐπιστολὴν τῆς χήρας τοῦ Λαδισλάου Μαρίας, ἀναγγέλλουσαν τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς. Ὁ αὐτοκράτωρ εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Ἀχρίδαν, τὴν πρωτεύουσιν τοῦ Βουλγαρικοῦ βασιλείου, παραπεμπόμενος ὑπὸ τῶν ἀνευφημιῶν τοῦ πλῆθους. Ἀνοίξας δὲ τοὺς θησαυροὺς τῶν Βουλγάρων βασιλέων εὗρεν ἐν αὐτοῖς μεγάλα χρηματικὰ ποσά, καὶ στέμματα λιθοκόλλητα, καὶ πολύτιμα ἱμάτια, ἅπαντα ἔδωκ' αὐτῷ τῷ στρατῷ. Διωκῆς Ἀχρίδος διωρίσθη ὁ Εὐστάθιος Λαφνομήλης, εἰς τῶν μάλιστα διαπεψάντων ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ στρατηγῶν· καὶ, ἐκτὸς τῆς καταλειφθείσης αὐτῷ ἰσχυρᾶς φρουρᾶς, ὁ βασιλεὺς, διὰ νὰ συνέχῃ ἐτι ἀσφαλέστερον τὴν πόλιν, κατεσκεύασε δύο φρούρια, ἐν εἰς ἐπικείμενόν τινα λόφον, τὸ δ' ἕτερον ἐν τῇ Λυχνιδίᾳ λίμνῃ, τότε καλουμένη Πρέσπα. Στρατοπεδεύσας δ' ἐξώθεν τῆς πόλεως, εἶδεν ἐνταῦθα προσελθοῦσαν τὴν χήραν τοῦ Λαδισλάου, μετὰ πολυαριθμοῦ οἰκογενείας· καὶ ἀπὸ τοῦ στρατοπέδου τούτου ῥυθμίσας πάντα τὰ κατὰ τὴν Βουλγαρίαν, τὴν ὁποίαν καθ' ὁλοκληρίαν ἐξωμοίωσε μὲ τὰς λοιπὰς ἐλληνικὰς ἐπαρχίας, ἀπῆλθε νὰ διαχειμάρσῃ εἰς Καστορίαν. Ὁμιλοῦντες δὲ περὶ τῆς ὑποταγῆς τῆς Βουλγαρίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, δὲν ἐννοοῦμεν μόνον τὴν κυρίως Βουλγαρίαν, ἐτι δὲ καὶ πάσας τὰς ἐν Θράκῃ, ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ ἐν Ἠπείρῳ χώρας, ὅσων οἱ Βούλγαροι εἶχον κυριαρχήσει ἐπὶ Σαμουήλ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Σερβίαν, ἥτις ἐπίσης εἶχεν ἐνωθῇ μετὰ τῆς Βουλγαρίας, ὡς προείπομεν. Ἐπειδὴ τινὰ τῆς Σερβίας φρούρια δὲν ἠθέλων νὰ παραδοθῶσιν, ὁ βασιλεὺς ἐπεμψε τὸν στρατηγὸν Ζεφίαν, ἵνα ἐκπολιορκήσῃ αὐτὰ, ἐπλητίασε δὲ καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν Ἰστρον· τότε ὁ Βούλγαρος φρούραρχος τοῦ Βελιγραδίου προσέπεσεν εἰς τοὺς πόδας του, καὶ τὸ παράδειγμα αὐτοῦ ἐμιμήθησαν πάντες οἱ λοιποί.

Οὕτω δὲ συμπληρωθέντος τοῦ μεγάλου τούτου ἔργου, ὁ βασιλεὺς ἀπεράσισε νὰ ἐπανεέλθῃ τῷ 1019 εἰς Κωνσταντινούπολιν, διερχόμενος διὰ τῆς Ἑλλάδος, τὸ μὲν διὰ νὰ ἴδῃ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν τοσάκις ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καταπατηθεῖσαν ταύτην χώραν, τὸ δὲ διὰ νὰ τιμήσῃ τὴν ἀρχικὴν ταύτην ἐστίαν τῆς ἐλληνικῆς ἐθνικότητος. Διερχόμενος διὰ τοῦ Σπερχεῖοι εἶδεν αὐτοῖς ἐν σωροῖς μεγάλοις τὰ ὅσα τῶν πεσόντων ὑπὸ τὸ ξίφος τοῦ Νικηφόρου Οὐρανοῦ Βουλγάρων· καὶ μολοντι δὲν ἦτο ἀλλότριος τῶν τοιούτων θεαμάτων, δὲν ἠδυνήθη νὰ μὴ ἐκφράσῃ τὴν θλίψιν του διὰ τὰς τοῦ πολέμου συμφοράς. Εἰς Θερμοπύλας ἐπῆνετε τὸ τεῖχος τὸ ἐγερθὲν εἰς ἀποτροπὴν τῶν Βουλγάρων α ὁ Σκέλος



ἔρτι κατονομάζεται. α φθόνας εἰς Ἀθήνας, ἀνῆλ-  
θεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν καὶ ἐδωκε τὰ τῆς νίκης εὐ-  
χαριστήρια τῇ θεοτόκῳ ἐν τῷ ἐπωνύμῳ αὐτῆς νηφ.  
ἐν ἐκδόμητι διὰ πολλῶν καὶ πολυτελῶν ἀναθημά-  
των. Ἀπὸ δὲ τῶν Ἀθηναίων ἐπανῆλθε διὰ θαλάσσης  
εἰς τὴν βασιλεύονταν εἰσελάσας ἐν αὐτῇ θριαμβου-  
τικῶς, διὰ τῆς χρυσῆς πύλης. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς  
ἔφερε στέφανον χρυσοῦν, ἐπὶ εὐοσμημένον διὰ ραγ-  
γίδος ἀδαμαντοκολλήτου. Πρὸ τοῦ ἄρματος αὐτοῦ  
ἐπαδίον πεζὴ ἡ βασίλισ Μαρία (ἡ χήρα τοῦ Λα-  
δισλάου), αἱ θυγατέρες τοῦ Σαμουὴλ καὶ οἱ ἄλλοι  
ἐπιφανεῖς Βούλγαροι. Αἱ δὲ ἀνευφημίαι τοῦ πλή-  
θους ἀπέδωκαν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀειμνήστον ἐκείνην  
ἡμέραν τὸ ὄνομα τοῦ Βουλγαροκτόνου, τὸ ὁποῖον  
ἐπεκύρωσαν οἱ αἰῶνες καὶ ἡ ἱστορία.

Ἡ χεῖρωσις τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Σέρβων ἐπ-  
ήγαγε καὶ τὴν τῶν Χρωβάτων ὑποταγὴν, οἵτινες,  
πρὸ καιροῦ ἐπὶ ψιλῷ μόνον ὀνόματι ἀναγνωρίζοντες  
τὴν Βυζαντινὴν κυριαρχίαν, ἠναγκάσθησαν τότε νὰ  
ὑποβληθῶσιν εἰς αὐτὴν πραγματικῶς. Οἱ ἡγεμόνες  
τῆς Χρωβατίας, Κρεσίμιρ καὶ οἱ συγγε εἰς αὐ-  
τοῦ, οἵτινες ὀνόμαζον ἐαυτοὺς βασιλεῖς, ἐλαβον παρὰ  
τῶν Βυζαντινῶν ἀπλῶς τὸ ὄνομα τῶν ἡγεμόνων,  
τῶν πρωτοπαθαρίων, καὶ εἰς τὰ δημόσια ἐγγρα-  
φα ἐκαλοῦντο *Μπάροι*. Αἱ δὲ παράλλαι τῆς Δαλ-  
ματίας πόλεις ἀνῆκον ἐν τούτοις ἐκτοτε ἐν μέρει  
εἰς τοὺς Ἑνετοὺς. Ἐντεῦθεν ἀπέβησαν στενωτέραι  
αἱ μετὰ τῆς Ἑνετίας σχέσεις, αἵτινες καὶ πρότερον  
εἶχον χαρακτῆρα φιλικώτατον. Ὁ δόγης τῆς Ἑνε-  
τίας Τριβούνος Μέμμος ἐπεμφε τῷ 991 τὸν υἱόν  
τοῦ Μαυρίκιον εἰς Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ λάβῃ  
ἀξίωμα τι ἐν τῇ αὐτῇ ἐκείνῃ καὶ οὕτω δυνηθῇ νὰ  
συστηθῇ εἰς τοὺς συμπολίτας καὶ ἐλεγχθῇ δόγης  
μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του. Ἀλλ' ἀποβα-  
νόντος τοῦ Μέμμου, πρὸ τῆς ἐπανόδου τοῦ υἱοῦ του,  
ὁ καταλαβὼν τὴν ἀρχὴν Πέτρος Οὐρτέολος, ὑπῆρ-  
ξεν εὐτυχέστερος. Ὁ υἱὸς τοῦ Πέτρου, Ἰωάννης Οὐρ-  
τέολος, προεδιωρισμένος διάδοχος τοῦ πατρὸς του,  
ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν συνεζεύχθη τῷ 979  
Μαρίαν, τὴν ἀδελφὴν Ῥωμανοῦ Ἀργυροῦ, τοῦ μετὰ  
ταῦτα βασιλεύσαντος. Ὁ πατριάρχης ἐπτεράνωσε  
τοὺς δύο συζύγους διὰ χρυσοῦ στεφάνου καὶ ὁ Ἰω-  
άννης ἔλαβε τὸ τοῦ πατρικίου ἀξίωμα· ὁ δὲ Βασι-  
λεὺς τότε διὰ χρυσοῦ ἔπεμψε πολλὰ προ-  
νόμια καὶ ὠφέλη εἰς τοὺς Ἑνετοὺς, καθ' ὅλην τὴν  
ἐκτασιν τοῦ κράτους.

Ἡ αὐτοκρατορία τῆς ἀνατολῆς, ἥτις, ἐπὶ Νικη-  
φόρου καὶ Ἰωάννου, διατήρησεν ἀπλῶς ἀκέραιον τὸ  
ἀξίωμα αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς δύ-  
σεως, ἀνεδείχθη ἐπὶ Βασιλείου προφανῶς ὑπερέχου-  
σα. Ὁ Ὁθων Β', ἐπεχερσθε τῷ 980 νὰ πραγμα-  
τιώσῃ τὰς ἀξιώσεις τὰς ὁποίας ἐνόμιζεν ὅτι ἔλα-  
βε, διὰ τοῦ γάμου αὐτοῦ μετὰ τῆς Θεοφανοῦς, ἐπὶ  
τῆς κάτω Ἰταλίας· ἀλλὰ κατετροπώθη ἐπανειλημ-  
μένως ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τοῦ Βασιλείου, καὶ μά-  
λιστα περὶ Τάραντα, τῇ 15 Ἰουλίου 932, ὅπου μι-  
κροῦ ἐδέησε καὶ νὰ συλληφθῇ αἰχμάλωτος· ὥστε ἡ  
Ἑλληνικὴ κυριαρχία ἀπέβη τότε ὑπὲρ ποτε ἰσχυρά

ἐν τῇ κάτω Ἰταλίᾳ, ὅπου ἀνεκτήθησαν αὖθις ἡ Ἀ-  
πουλία καὶ ἡ Καλαβρία· αἱ δὲ χώραι αὗται ἐκυβερ-  
νῶντο ὑπὸ ἄρχοντος ὅστις, διὰ τὴν μεγάλην πολι-  
τικὴν καὶ στρατιωτικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν, ὠνομάζε-  
το *Κατὰ πατ.* — Ὁ Ὁθων Γ' (υἱὸς τοῦ Ὁθωνος  
Β') θεωρῶν μὴ ἀρκούντα τὰ δίκαια ὅσα ἐνόμιζε  
κληρονομία ἀπὸ τῆς μητρὸς, ἐζήτησε νὰ ἐνισχύσῃ  
ταῦτα λαμβάνων σύζυγον μιαν τῶν ἀνεψιῶν τοῦ  
Βασιλείου (\*). καὶ τοῦτο μὲν τὸ συνοικέσιον δὲ  
ἐτελέσθη διὰ τὸν πρότερον (1002) θάνατον τοῦ Ὁ-  
θωνος Γ', ἀλλ' ὅτι μάλιστα ἀποδεικνύει τὴν δύνα-  
μιν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχίας κατὰ τοὺς  
χρόνους ἐκείνους εἶναι, ὅτι ὁ πάπας Ἰωάννης ΙΘ',  
ἐφάνη πρόθυμος νὰ ἀναγνωρίσῃ τῷ 1024 τὸν οἰ-  
κουμενικὸν τίτλον τοῦ πατριάρχου (\*\*).

Ἰσχυσε δὲ ὁ Βασίλειος καὶ ἐν Ἀσίᾳ καὶ ἐν τῷ  
Εὐξείνῳ Πόντῳ οὐδὲν ἥττον ἢ ἐν Εὐρώπῃ· διότι  
οὐ μόνον τὴν Μηδίαν καὶ μέγα τῆς Ἰσθμίας (τῆς  
σημερινῆς Γεωργίας) μέρος κατέλαβε, ἀλλὰ καὶ τὴν  
Χαζαρίαν ἤτοι τὴν Κριμαίαν, τῷ 1016, ἀνέκτησε,  
κατατροπιδέντος τοῦ ἡγεμόνος αὐτῆς Γεωργίου  
Ζούλη ὑπὸ τοῦ Βάρδα Λούκα, υἱοῦ Ἀνδρονίκου τοῦ  
μετὰ τοῦ Σαληροῦ στασιασάντος.

Οἱ Ἀραβες ἐξηκολούθουν ὁμοίως συστελλόμενοι  
καὶ ταπεινούμενοι. Ἐτι ἀπὸ τοῦ 986, ὁ Βάρδας  
Φωκάς, στρατηγὸς ὢν τῶν ἀνατολικῶν (πρὸ τῆς  
στάσεώς του), πληροφορηθεὶς ὅτι ὁ Ἡμίρης τοῦ Χα-  
λεπίου, προτρεπόμενος ὑπὸ τοῦ Καλίου, ἀπεποι-  
εῖτο τὴν πληρωμὴν τοῦ τεταγμένου φόρου, διεπέ-  
ρασε τὸν Εὐφράτην καὶ ἐξεβίβασε τὴν πληρωμὴν.  
Τῷ δὲ 992, ὁ Ἡμίρης τοῦ Χαλεπίου, προσβλήθεὶς  
ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Αἰγύπτου Ἀζίζ', ἐζήτησε  
τὴν βοήθειαν τοῦ Βασιλείου· καὶ μόνη ἡ ἀγγελία  
ὅτι ὁ Βασίλειος πλητίζεται μετὰ στρατοῦ πολυαρί-  
θμου ἤρκεσεν ἵνα ἀναγκάσῃ τὸν Αἰγύπτιον νὰ λύσῃ  
τὴν πολιτείαν καὶ νὰ ἀνακάμψῃ οἱκοί. Ἀλλ' ὁ αὐ-  
τοκράτωρ, φθὰς ἅπαζ εἰς τὰς χώρας ἐκεῖνας, ἀπε-  
φάσισε νὰ τιμωρήτῃ τοὺς Ἀραβὰς ἡγεμονιστικούς τῆς  
Συρίας καὶ τῆς Φοινίκης διὰ τὴν ἀπιστίαν ἣν ἔδει-  
ξαν ἐπὶ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, διότι, συμμαχήσαν-  
τες τότε, ἐρόνευσαν εἰς μάχην τινὰ τὸν διοικητὴν  
Ἀντιοχείας Δαμιανὸν καὶ μικροῦ ἐδέησε νὰ γίνωσι  
κύριοι τῆς μεγαλοπόλεως ἐκείνης. Ὁθεν ὁ Βασι-  
λεὺς ἐστράτευσεν ἤδη ἐπὶ τὸν Ὀρόντην, ἐπολιόρ-  
κησεν, ἐκυρίευσεν καὶ ἐλεηλάτησεν τὴν ἀρχαίαν Λά-  
ρισσαν (Schizar), καὶ τὰ αὐτὰ ἐπραΐεν εἰς Ἑμεσαν,  
ὅπου πλεῖστοι ἐσφάγησαν Μωαμεθανοί. Διὰ τὸν  
ἀπὸ τῶν ὀπλῶν αὐτοῦ τρόπον καθυπετάγησαν αὐτῷ  
οἱ Ἡμίραι τῆς Δαμασκοῦ, τῆς Τύρου, τῆς Βηρυτοῦ.  
Τελευταῖον ὁ βασιλεὺς ἐπολιορκήσεν τὴν Τρίπολιν,  
τὸ ἰσχυρότατον φρούριον τῶν χωρῶν ἐκεῖνων· ἀλλὰ  
μετὰ 40 ἡμερῶν ἀδιακόπους προσβολάς, μὴ δυνη-

(\*) Ὁ Βασίλειος δὲν φαίνεται ποτὲ νομπευθεὶς, ἀλλ' ὁ  
ἰδεολόγος τοῦ Κωνσταντινῆος, λαβὼν σύζυγον Ἑλένην, τὴν  
θυγατέρα τοῦ πατρικίου Ἀλύπου, ἐγέννησεν ἀπὸ αὐτῆς 3  
θυγατέρας, τὴν Εὐδοκίαν, τὴν Ζωὴν καὶ τὴν Θεοδώραν, ὧν  
μία ἐζήτησεν ὁ Ὁθων Γ'.

(\*\*) Lebeau, XIV, σελ. 227.



θεῖς νὰ κυριεύσῃ αὐτήν, περιωρίσθῃ εἰς τὸ νὰ λάβῃ ἀπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῆς, ὡς καὶ ἀπὸ τῶν λοιπῶν, ὁμήρους καὶ ἐπανήλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα ἀναλάβῃ τὰς προϊστορηθείσας ἐπὶ τὴν Βουλγαρίαν στρατείας, αἵτινες διήρκεσαν, ὡς εἶδομεν, μέχρι τοῦ 1019 ἔτους.

Ἀπέθανε δὲ ὁ Βασίλειος τῷ 1025, πλήρης ἡμερῶν καὶ ἐτι μᾶλλον πλήρης δόξης· διότι κατέλιπε τὸ Ἑλληνικὸν κράτος μέγα καὶ ἰσχυρὸν, ὅσον οὐδέποτε τοῦτο ὑπῆρξεν ἰσχυρὸν καὶ μέγα. Βούλγαροι, Σέρβοι καὶ Χρῆστοι εἶχον ἀναγκασθῇ νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ὑπεροχὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἐνιότητος· ὥστε πρὸς τοῦτο τὸ μέρος σύνορα τοῦ κράτους κατέστησαν ὁ Ἰστρος, ἡ Οὐγγαρία καὶ ὁ Ἀδρία. Ἀφ' ἐτέρου ὁ Μωαμεθανισμὸς ἐταπεινώθη ἐπανειλημμένως· ὅλοι οἱ Ἡμίραι τῆς Συρίας καὶ τῆς Φοινίκης ἐτέλουν φόρον εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ἑλλήνων· ἡ Ἀντιόχεια κατεῖχετο ὑπὸ Ἑλληνικῆς φρουρᾶς· σύνορον τοῦ κράτους πρὸς ἀνατολὰς ἦτο ὁ Τίγρις· τὰ δυτικομασημεριὰ παρὰ τῆς Κασπίας διωκοῦντο ὑπὸ στρατηγῶν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐκπεμπομένων· διὰ τῆς χειρῶσεως δὲ τῆς Ταυρικῆς χερσονήσου, ὁ Εὐξείνιος πόντος κατέστη λίμνη Ἑλληνική· τελευταῖον, πρὸς δυσμὰς οὐ μόνον πᾶσαι αἱ ἀξιώσεις τῶν Ὀθῶνων ἐπὶ τῆς κάτω Ἰταλίας ἐματαιώθησαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς τῆς Ῥώμης ὡμολόγει τὴν ἐμφανῆ ὑπεροχὴν τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἀδιαλείπτως νικηφορήσαντες στρατοὶ ἦσαν πολυάριθμοι καὶ ἀνεδείκνυσον καθ' ἑκάστην στρατηγὸς ἐμπειροτάτους· τὸ θησαυροφυλάκιον εἶχε, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου τοῦ Βασιλείου, ὑπὲρ τὰ 1000 δραχμῶν ἑκατομμύρια εἰς χρήματα μετρητά· ἡ βιομηχανία, τὸ ἐμπόριον, ἡ ναυτιλία ἤμαζον· αἱ θρησκευτικαὶ ἐριδες εἶχον καταπαύσει· ἡ θριαμβεύσασα ὀρθοδοξία περιποιεῖ εἰς τὸ πολιτικὸν σῶμα σωτηρίαν πνευματικὴν ἐνότητα· αἱ ἀρχαῖαι τοῦ Ῥωμαίου κράτους κυβερνητικαὶ παραδόσεις, τροπολογηθεῖσαι πολλάκις, ἕνεκα τῶν νέων περιστάσεων καὶ ἀναγκῶν, ἀλλὰ μηδὲ πατε ἐντελῶς ἐλείψασαι, ἀνεδείκνυσον τὴν Ἑλληνικὴν κυβερνήσιν τὴν εὐρύθυμον, τὴν ἰσχυροτέραν, τὴν νοσημονεστέραν τῶν τότε κυβερνήσεων· ἡ ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα, φθαρεῖσα μὲν ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, πολλάκις ὅμως ἐτι καθαρεύουσα καὶ ἀττικίζουσα παρὰ τοῖς συγγραφεύσιν, ἐν δὲ τῇ δικαιοῦν καὶ τῇ νομοθεσίᾳ μέτρον τινὰ τηροῦσα μεταξύ τῶν δύο ἐλείνων ὅρον, συντελεῖ εἰς τὴν δικτήρητιν καὶ τὴν ἐκ διυλισμῶν ἀναζωπύρσιν τῆς παιδείας, τῆς ὁποίας παγκοσμία μητρόπολις ἦτο τότε ἡ Κωνσταντινούπολις.

Καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ ἦτο ἡ κοινωνικὴ, ἡ ἠθικὴ, καὶ ἡ πολιτικὴ κατάστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, αἱ περιστάσεις τοῦ ἐπιλοιποῦ κόσμου οὐδένα ἐφαίνοντο προπαρασκευάζουσαι μέγαν καὶ ἀκαταγώνιστον κίνδυνον. Ὁ ἀραβικὸς Μωαμεθανισμὸς, ταπεινωμένος καὶ διηρημένος, ἀπεδείκνυσεν, ὅτι τὸ θεήκουμα

αὐτοῦ, ἐπιτηδειότατον εἰς τὴν ῥαγδαίαν κατάντησιν, ἦτο ἀνίσχυρον νὰ συγκροτήσῃ κράτος διαρκές, περιέχον τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαραίτητα στοιχεῖα τῶν πολιτικῶν καὶ βιομηχανικῶν θεσμῶν· ὁ δυτικὸς χριστιανικὸς κόσμος, κατατρυχόμενος ὑπὸ τῆς σερυδαλικῆς ἀναρχίας, ἐπάσχε καὶ ἄλλας μεγάλας συμφοράς. Ἡ Ἰσπανία πρὸ καιροῦ ἐπάλασε κατὰ τῆς ἰσχυροτάτης ἀραβικῆς κυριαρχίας· μετ' αὐτοῦ ἐξερράγησαν, διὰ τῆς κατάντησεως τῆς Ἀγγλίας ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου τοῦ Νόβου, οἱ Ἀγγλογαλλικοὶ ἐκεῖνοι πόλεμοι, οἵτινες, ἀφ' ἐπὶ 4 ἑκατονταετηρίδας, ἐξήντησαν τὰς δυνάμεις τῶν δύο χωρῶν, ἐμελλόν ἐπὶ τέλους νὰ ἐπαγάγῃσι τὸν ὁριστικὸν χωρισμὸν τῶν δύο ἐθνικοτήτων· συγχρόνως δὲ περιελθόντος τοῦ παπικοῦ θρόνου εἰς χεῖρας τοῦ μεγαλοφυοῦς Γρηγορίου τοῦ Ζ', προέκυψε καὶ μετὰ τὴν Γερμανία· καὶ Ἰταλία· ἀγὼν τοσοῦτω μᾶλλον φοβερώτερος, ὅσω δὲν προέκειτο ἐν αὐτῷ μόνον περὶ τῆς ὑπεροχῆς δύο ἐθνικοτήτων, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς ὑπεροχῆς δύο ἀρχῶν, τῆς κοσμικῆς ἢ τῆς πνευματικῆς κυριαρχίας.

Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, νείμενον ἐν τῷ μέσῳ τῶν δύο ἐκείνων κόσμων, ὧν ἑκάτερος εἶχε πολλοὺς ἰδίους περισπασμούς, ἐφαίνετο προσωρισμένον νὰ διατηρήτῃ τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ καὶ τὴν ἀκμὴν καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ ἐν εἰρήνῃ τὸ δεύτερον τῶν δύο μεγάλων ἔργων τῶν κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα αὐτῷ ἐπιτραπέντων, δηλαδὴ τὸν ἐξἙλληνισμόν ὅλων τῶν ἐντεῦθεν τοῦ Ἰστροῦ καὶ τοῦ Καυκάσου φυλῶν. Ἀλλ' ἡ ἐλπίς αὕτη ἢ τοσοῦτον σύμφωνος πρὸς ὅλας τὰς πιθανότητας, ἐματαιώθη. Καὶ μὲν ὁ ἀραβικὸς Μωαμεθανισμὸς εἶχεν ἐξαντλήσει τὰς δυνάμεις αὐτοῦ· ἀλλ' ἀπὸ τῶν μέσων τῆς Ἀσίας προήλασαν φυλαὶ νέαι, αἱ Τουρκικαὶ φυλαὶ, αἵτινες, ἀτπασθεῖσαι τὸ Μωαμεθανικὸν δόγμα, ἔδωκαν εἰς αὐτὸ νέαν ζωὴν καὶ παρήγαγον νέον καὶ ὁρμητικώτατον ἐν τῇ ἀνατολῇ πολέμιον τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους· οὐδὲν ἦτον ὁ ἑλληνισμὸς ἢ ἐλε κατασχύσει τοῦ ἀντιπάλου τούτου, ἂν συγχρόνως δὲν προσεβάλλετο ἀπὸς δόκητως καὶ ἀπὸ δυσμῶν. Ἡ περὶ τῶν ὅλων ἀγωνιζομένη παπικὴ κυριαρχία ἐθεώρησε συντελεστικώτατον εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν τῆς νὰ τρέψῃ ἐπὶ τὴν ἀνατολὴν τὴν προσοχὴν ὅλων τῶν κοσμικῶν ἡγεμόνων τῆς δύσεως διὰ σταυροφορικοῦ κηρύγματος, ἵνα, κατατρίβουσα εἰς ὑπερσφοδρὸν τὰς δυνάμεις αὐτῶν, ἐπιτύχῃ εὐχερέτερον τοῦ ποθομένου. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἠναγκάσθη τότε νὰ ἀγωνισθῇ δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ, πρὸς ἀνατολὰς καὶ πρὸς δυσμὰς, κατὰ τε τοῦ Τουρκικοῦ Μωαμεθανισμοῦ καὶ κατὰ τοῦ δυτικοῦ χριστιανισμοῦ. Ἀλλ' ὅμως, καὶ τοι τοιοῦτοτρόπως ἀπανταχόθεν συνελανόμενον, ἢ ἐλεν ἐπὶ τέλους κατασχύσει ἀμφοτέρων τῶν πολεμίων, ἂν ἤδυνάτο νὰ μεταχειρισθῇ ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦτω ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, ἂν εἶχε προφθάσει νὰ συμπληρώσῃ ἐν τῷ κράτει τὴν ὁποίαν ἐπεδίωκε ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν ἐνότητα. Κατὰ δυστυχίαν τὸ ἔργον τοῦτο δὲν εἶχε συμπληρωθῇ· τὰ ἀρμενικὰ φύλα ἐν τῇ Ἀσίᾳ, τὰ Βουλγαρικὰ καὶ



Σλαβικά ἐν τῇ Εὐρώπῃ, τὰ ὅποια οὐδέποτε ἔπαι-  
σαν στασιάζοντα, ἐπέτυχον τελευταίον τὴν πολι-  
τικὴν ἀνεξαρτησίαν, ὠφελομένη ἀπὸ τῶν δυσκτα-  
γιανίστων ἐκείνων περισπασμῶν τῆς ἐν Κωνσταντι-  
νουπόλει μοναρχίας. Πάλιν ὅμως, καὶ τοι εἰς τοὺς  
δύο ἐξωτερικοὺς ἐχθροὺς προστεθέντων τῶν πολ-  
λῶν ἐκείνων ἐμφυλίων, τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ἠγωνίσθη  
ἐπὶ 400 ἔτη· πολλάκις μὲν ἐνίκηθη, πολλάκις δὲ ἐ-  
νίκητεν οὐδ' ὑπεχώρησε ποτὲ εἰμὴ ἀφοῦ εἶδανε  
διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ πᾶσαν σπιθαμὴν τῆς πα-  
τρίδος γῆς· οὐδ' ἔπεσε τελευταῖον μὲ τὰ ὅπλα εἰς  
τὰς χεῖρας εἰμὴ ἀφοῦ περιωρίσθη ἐντὸς μόνης αὐ-  
τοῦ τῆς πρωτεύουσας καὶ ἀφοῦ κατῴρθησε νὰ σώ-  
σῃ, ἂν ὅχι τὴν πολιτικὴν ὑπάρξιν, τοῦλάχιστον τὴν  
θρησκευτικὴν καὶ τὴν ἐθνικότητα.

Τοιοῦτον εἶναι τὸ θέμα τὸ ὅποιον παρίστησιν ἡμῖν  
ἢ ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Βασιλείου Β'. μέχρι τοῦ θά-  
νατου τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου Ἑλληνικὴ ἱ-  
στορία. Τὰ χρονικά τῆς ἀνθρωπότητος οὐδένα περι-  
λαμβάνουσιν ἀγῶνα τὸν δυνάμενον νὰ θεωρηθῇ, λόγῳ  
πολεμικῆς ἀνδρείας, πολιτικῆς ἐπιτηδειότητος καὶ  
ἐθνικῆς καρτερίας, ἀνώτερον τῆς ἀξιολογημένου ἐ-  
κείνης πάλης τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ, μετὰ βεβαιότητας  
πρὸς τὸν ἱψίστον πεποιθήσεως λέγομεν, ὅτι τὸ ἔ-  
θνος τὸ διελθὼν σῶον διὰ τοιοῦτων καὶ τηλικούτων  
δοκιμασιῶν, δὲν ἐσώθη βεβαίως ἵνα μείνῃ σπαιρὸν  
καὶ ἀκατονόμαστον, ἀλλ' ἵνα ἐκπληρώσῃ αὐτῆς με-  
γάλην τινὰ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐντολήν.

## ΝΕΟΦΥΤΟΣ ΒΑΜΒΑΣ.

—ο—

Ἐλθόντι ἔτι τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος τὸν θάνατον τοῦ Γε-  
ωργίου Γ' ἀναδόχου, ὅτε καὶ ἄλλος διδάσκαλος καὶ εὐεργέτης  
τοῦ ἔθνους, ὁ Νεόφυτος Βάμβας, περιεκυλούθησε τὸν συνά-  
δελφον καὶ συναγωνιστὴν αὐτοῦ εἰς τὸν τάφον.

Καὶ τοῦ σοφοῦ τούτου γέροντος ὁ βίος ὅλος κατηναλώθη  
ὑπὲρ τῆς φιλοπότις αὐτοῦ πατρίδος. Εἰ δὲ καὶ ἠσθάνετο πολὺ  
πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἐκλειπούσας τὰς σωματικὰς αὐτοῦ δυνά-  
μεις, δὲν ἔπαυεν ὅμως συγγράφων καὶ διδάσκων καὶ κο-  
πιῶν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους Ἀλλ' ὥς ὁ νοῦς ἐπίσης ἰθαλλε καὶ τὴν  
καρδίαν αὐτοῦ καὶ σφριγῶν ὑπὸ ἐθουσιασμοῦ ὥς ὅτε μετὰ τοῦ  
Δημητρίου Γ' ψηλάντου ἐκάλεσε τοὺς πάντας διὰ τοῦ εὐγλωτ-  
του αὐτοῦ λόγου εἰς τὸν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀγῶνα,  
ἔρῃκε περὶ τὸ τέρας αὐτοῦ φωνὴν γενναίαν ἀνακαλοῦσαν τι  
ἱερὸν ἐκεῖνο κήρυγμα. Τὸ πῦρ τῆς φιλοπατρίας ἀνέπλεγειν  
ἀδικήτως τὴν Ἑλληνικὴν αὐτοῦ καρδίαν, καὶ μόλις ἐσδέσθαι  
ὑπὸ τῆς ψυχρᾶς καὶ ἀδυσσεπείτου πλάκας τοῦ τάφου τοῦ

Ἡ, τῷ βίῳ τοῦ Νεοφύτου Βάμβας συγκεφαλαιούται πᾶσα  
ἡ πρὸ τοῦ ἡμετέρου ἀγῶνος Ἑλληνικὴ φιλολογία· δευτε-  
ρευμένως τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, ἐμελέτησαν ὅλην σχεδὸν  
τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, διακρίθεισαν ὑπὸ ἀνδρῶν οἷος ὁ Κοραΐς,  
καὶ ὁ Βάμβας, καὶ ὁ Κωνσταντῆς, καὶ ὁ Δουκάς, καὶ ὁ Βε-  
νιζμῖν, καὶ ὁ Κούμας, καὶ ὁ Βαρδαλάχος, καὶ ὁ Γεννάδιος,  
καὶ τοιοῦτοι ἄλλοι ἀποδιδάσκοντες ἢ καὶ ζῶντες ἔτι, ἀνδρῶν  
ἐνδόξως παρασκευασάντων τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα.

Εἰς τὴν μελέτην ταύτην δύο νεωστὶ ἐκδοθέντα πονήματα,

δύνανται νὰ ἀδηγήσωσιν ἡμᾶς, τὰ ἐξῆς· *Ricordo di Neofitos Vamvas*, συγγράμην ἐν Βενετίᾳ ὑπὸ τοῦ ὁμογενοῦς Σπουδω-  
νὸς Βαλούδη, συλλαβόντος τὸν ἀξίεπαλλον σκοπὸν νὰ κα-  
ταστήσῃ ἐπὶ μᾶλλον γνωστὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν τὴν φήμην  
τοῦ ἀνδρός, καὶ ὁ ἐν Ἐρμουπόλει ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ τοῦ γυ-  
μνασιάρχου Γ. Σουρία λόγος, κατὰ τὴν ἐναρξίν τῶν διμω-  
σίων ἐξαιτάσεων τοῦ ἐκεί Γυμνασίου.

Δημοσιεύοντες ἐνταῦθα τὴν εἰλην εἰκόνα τοῦ σοφοῦ κα-  
καθηγητοῦ τὸν ὅποιον θρηνοῦμεν, προτιμῶμεν νὰ παρα-  
θέσωμεν τὸν λόγον τοῦ Κ. Σουρία, ὡς γεγραμμένον ἑλλη-  
νιστῇ, καὶ ὡς διαλαμβάνοντα ἐκτενέστερον τὰ κατὰ τὸν Νεό-  
φυτον Βάμβαν.

Οἱ κατὰ τὴν παρούσῃ πανηγυρίν περὶ παιδείας  
καὶ τῶν εἰς αὐτὴν προσδόν λόγοι, πρὸς πλήρωσιν  
τύπου ἤδη καταντήσαντες, μικρὰς ἀξιοῦνται προσο-  
χῆς· καὶ μάλιστα, ὅταν οἱ ἀκροαταὶ τύχωσι περισ-  
πώμενοι ὑπὸ πραγμάτων πᾶσιν ἀνθρώποις διὰ τὸ  
μέγεθος ἐνδιαφερόντων. Ὅθεν ἀντὶ τῆς σιωπῆς ἐκ-  
λεκτέον μοι θέμα περιεργότερον. Χαιρέτωσαν λοι-  
πὸν οἱ συνήθεις πανηγυρικοὶ καὶ προτρεπτικοὶ καὶ  
οἱ ἀπηκριβωμένοι τῆς ῥητορικῆς τύποι. Πληρῶν δὲ  
χρέος ἱερὸν εὐγνωμοσύνης πρὸς εὐεργέτην τῆς τε  
Ἐρμουπόλεως καὶ σύμπαντος τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἄγε  
ἤδη ἐκθῶ εἰκόνα ἀνδρός τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ἐπὶ  
σοφία καὶ ἀρετῇ διαπρέψαντος, καὶ δεῖξω τοῖς εἰς  
τὸ καθίδρυμα τοῦτο φοιτῶσιν, ὧν ἕνεκα μᾶλλον οἱ  
ἐντεῶθεν λόγοι ἀναγκαῖοι, τύπον φρονημάτων καὶ  
αἰσθημάτων μιμήτεως ἄξιον. Τίς δὲ ὁ ἀνὴρ, οὗ τὴν  
εἰκόνα προβάλλω τοῖς νέοις εἰς μίμησιν; Ἀνὴρ σο-  
φὸς καὶ ἐνάρετος, ὑπὲρ ἡμέισιαν ἑκατονταετηρίδα  
διὰ ζωῆς διδασκαλίας καὶ διὰ συγγραμμάτων τοὺς  
Ἕλληνας φωτίσας, τὸν προσηγμένον τῆς ἐθνεγε-  
σίας ἡμῶν διανοητικὸν ἀγῶνα εὐκλεῶς ἀγωνισά-  
μενος, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἐτι θαρύτερον τῆς ἐθνε-  
γεσίας οὐχ ἥμισυ συντελέσας, τῷ τε Γυμνασίῳ  
Σύρου μάλιστα προσήκων· ὁ τὸν παρελθόντα Ἰα-  
νουάριον εἰς τὰς οὐρανίους μονὰς μεταστὰς Νεόφυ-  
τος ὁ Βάμβας. Παρὰ τὴν εἰκόνα τοιοῦτου ἀνδρός τί  
ἄλλο θέμα οἰκειότερον τοῖς φοιτῶσιν εἰς τὸ τῆς  
Σύρου γυμνάσιον, εἰς αὐτὸν ὀφείλον τὴν πρώτην τῶν  
νοητῶν αὐτοῦ θεμελίων καταβολήν; Τί ἄλλο ἐν-  
διαφορώτερον καὶ διδακτικώτερον οὐ μόνον τῇ ἐν-  
θάδε φοιτώσῃ, ἀλλὰ καὶ πάσῃ τῇ φιλομαθεῖ τῆς  
Ἑλλάδος νεολαίᾳ, παρὰ τὴν εἰκόνα ἀνδρός, ἐφ' ᾧ  
ἐκείραντο μὲν αἱ Ἑλληνίδες μοῦσαι, πενθοῦσι δὲ οἱ  
τῶν σοφῶν αὐτοῦ λόγων στερηθέντες τῆς Ἑλλάδος  
νέοι, σύμπαν δὲ τὸ Ἑλληνικόν, εὐεργέτην ἀποβα-  
λὼν, θρηνεῖ δικαίως τὸν ἀνδρα, καὶ τὴν μνήμην αὐ-  
τοῦ θέλει διασώζει,

Ἔς τ' ἂν ὕμῳ τε ῥῆν καὶ δένδρεα μακρὰ τεθῇ; (α)

Ἀλλὰ ποῦ ἡ πρὸς τὴν δέουσαν τοῦ θέματος ἐπε-  
ξεργασίαν σχολή; ποῦ ὁ γραφικὸς τοῦ σοφοῦ τῆς  
Χαιρωνείας κάλαμος, ἵνα μὴ ἐν τῇ ἐμῇ ἀπειρία καὶ  
ἐκ τοῦ σύνεγγυς παρασκευῇ οἱ προσόντες τῷ ἀνδρὶ  
καλοὶ χαρακτῆρες ἢ ἀμυδρότεροι παρασταθῶσιν, ἢ  
καὶ ὅλως ἀπαράστατοι μείνωσι; Λυποῦμαι μὲν ὅτι

(α) Ἐπίγραμμα εἰς Μίθην.